

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE ISTORIE**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U. 94(478) „1940/1989” (043.3)

NEGRU ELENA

CONSTRUCȚIA IDENTITARĂ ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ

612.02 Istoria Românilor (pe perioade)

Rezumatul tezei de doctor habilitat în istorie

CHIȘINĂU 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Secției Istorie Contemporană a Institutului de Istorie al Universității de Stat din Moldova.

Consultant științific: Cojocaru Gheorghe, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar.

Referenți oficiali:

- 1. Juc Victor**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice al USM;
- 2. Enciu Nicolae**, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie al USM;
- 3. Enache George**, doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România.

Componența Consiliului Științific Specializat:

- 1. Șișcanu Ion**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul de Istorie al USM (președinte);
- 2. Corlăteanu Silvia**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie al USM (secretar);
- 3. Tomuleț Valentin**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Facultatea de Istorie și Filozofie a USM;
- 4. Cornea Sergiu**, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul;
- 5. Țăranu Anatolie**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie al USM.

Susținerea tezei va avea loc la 27 ianuarie 2023, ora 12.00, în ședința Consiliului științific specializat DH 611.02-22-6 la Universitatea de Stat din Moldova (Institutul de Istorie, absorbit prin HG nr. 485 din 13.07.2022), mun. Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, corpul central, sala nr. 530, Centrul de Informare al României „Gheorghe Brătianu”.

Teza de doctor habilitat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la 23 decembrie 2022.

Secretar științific al Consiliului științific specializat :
dr. în istorie, conf. univ.

Corlăteanu Silvia

Consultant științific:
dr. hab. în istorie, conf. univ.

Cojocaru Gheorghe

Autor:

Negru Elena

© Negru Elena, 2022

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	9
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	34
BIBLIOGRAFIE	40
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI	42
ADNOTARE.....	49
ANNOTATION.....	50

Repere conceptuale ale cercetării

Actualitatea și importanța temei. Problema identitară constituie și astăzi, după aproape 30 de ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova și suprimarea, în anul 1989, a dominației mitului sovietic privind existența unei limbi și națiuni „moldovenești” diferite de limba și națiunea română, unul dintre principalele subiecte de confruntare între forțele politice din Republica Moldova.

Diferitele proiecte naționale, dezvoltate de-a lungul vremii, cu un puternic caracter politic și geostrategic, au creat confuzie identitară în rândul populației Republicii Moldova, astfel încât pe parcursul celor aproape trei decenii de independență se mai discută despre numele limbii oficiale și apartenența etnică a populației. Dilema identitară din Republica Moldova este una dintre cele mai grave provocări, iar viitorul populației acestui teritoriu va depinde de modul în care această problemă poate fi rezolvată.

Cercetarea problematicii construcției identitare în RSSM constituie un mijloc de cunoaștere a politicii naționale sovietice, a teoriei sovietice despre națiune și a modului în care a fost manipulat proiectul identitar „moldovenesc”, mai întâi în RASSM, apoi în RSSM. În același timp, identifică rădăcinile confuziei identitare, fiind un instrument util pentru a înțelege provocările politice actuale legate de încercările de construire a identității în Republica Moldova. Clarificarea rădăcinilor, a scopurilor și a esenței proiectului de construire a „limbii și națiunii moldovenești independente”, ca parte componentă a politicii imperialiste sovietice, este o condiție esențială pentru dezvoltarea unor programe și strategii adecvate de consolidare a independenței Republicii Moldova, de revenire completă și definitivă la valorile culturale și identitare românești – unica modalitate de a „arde etapele”, de a moderniza societatea și a depăși subdezvoltarea culturală și identitară..

Scopul tezei. Prezentul demers științific vizează determinarea conținutului și semnificației proiectului identitar din RSS Moldovenească. Obiectivele acestei cercetări rezidă în clarificarea conceptelor de identitate și națiune, esenței teoriei cu privire la națiunea sovietică și a proiectului identitar sovietic; analiza modului în care proiectul identitar din RASSM a fost transpus în RSSM și instrumentalizat în primul deceniu postbelic; identificarea paradigmelor evoluției sale în anii „dezghețului” hrușciovist, între 1965-1985, precum și în perioada restructurării lui Gorbaciov, atunci când a avut loc demolarea bazelor teoretice ale „limbii moldovenești”, revenirea la limba română și la alfabetului latin la sfârșitul lunii august 1989.

Obiectivele generale ale cercetării constau în:

- clarificarea conceptelor de identitate și națiune, esenței teoriei sovietice a națiunii și a proiectului identitar sovietic;
- analizarea abordărilor istoriografice privind tema de cercetare;
- prezentarea modului în care a fost transplatat proiectul identitar din RASSM în RSSM;
- evidențierea specificului proiectului identitar „moldovenesc” din primul deceniu postbelic prin prisma deconstrucției și a construcției identitare;
- cercetarea evoluției politicii naționale din timpul „dezghețului” hrușciovist și a impactului său asupra discuțiilor privind caracterul „limbii moldovenești” și moștenirea literară clasică;
- analiza fenomenului redimensionării proiectului identitar moldovenist, lansat la mijlocul anilor 1960, prin prisma amplificării tendințelor mistificatoare privind istoria „poporului moldovenesc”, „limba moldovenească” de sine stătătoare și a izolării culturale a RSSM de RSR;
- cercetarea rolului mișcării de renaștere naționale și a revendicărilor lingvistice în efortul de eliminare a mitului „limbii moldovenești”, creării condițiilor pentru revenirea la adevărul științific;
- examinarea condițiilor în care au fost adoptate legile lingvistice din RSSM în anul 1989 și evidențierea importanței lor practice;

Ipoteza cercetării. Demersul nostru științific urmărește să răspundă la o serie de întrebări de principiu privind proiectul identitar sovietic din RSSM. În primul rând, considerăm, că a fost menit să justifice raptul teritorial al Basarabiei și să nu admită recuperarea identității naționale în viitor. În al doilea rând, presupunem că acest proiect s-a axat pe construirea unei identități „moldovenești” cu propria sa limbă și cultură, prin deconstruire, pentru a sublinia și consolida diferențele, specificitatea sa față de limba, istoria, cultura și identitatea română. În al treilea rând, anticipăm că proiectul moldovenesc a urmărit cultivarea diferențelor etnoculturale prin implementarea unui plan de neutralizare a oricărei încercări de armonizare cu limba și cultura română, de limitare a contactelor umane și de interzicere a circulației valorilor culturale comune.

Metodologia cercetării. Teza se bazează pe metode de cercetare comune științelor sociale. Este vorba, în primul rând, de metoda calitativă, care ne-a permis să explicăm anumite fenomene specifice perioadei sovietice. Deși aceasta este o metodă de cercetare

interpretativă, ea a fost, de asemenea, utilă în abordarea problemelor teoretice. În cursul cercetării, mai ales în cadrul expunerii unor subiecte privind politica națională sovietică la diferite etape, am recurs la analiza istorică descriptivă, bazată pe lucrările publicate. În analiza și compararea datelor statistice am utilizat metoda cantitativă. Această metodă a fost aplicată în cercetarea „indigenizării” cadrelor, politicii lingvistice, fenomenului „bilingvismului” în diferite republici sovietice, cât și în ceea ce privește fenomenul izolării culturale a RSSM de RSR. În timpul scrierii lucrării, am folosit o altă metodă de cercetare, cum ar fi analiza critică a surselor de arhivă, care implică interpretarea și încadrarea lor în contextul fenomenului studiat. De asemenea, am folosit metodele inductivă și deductivă când am prezentat materia în capitole și în formularea concluziilor. Pentru o mai bună expunere a temei, dar, și pentru a înțelege procesele în curs de desfășurare, am utilizat abordarea diacronică, prezentând subiectele într-o succesiune cronologică.

Noutatea științifică și originalitatea lucrării constau în faptul că cercetarea reprezintă o primă încercare de a realiza o analiză a proiectului sovietic de fabricare a identității „moldovenești” pe parcursul a patru decenii și jumătate, prezentând o serie de elemente noi. În primul rând, lucrarea conține clarificări teoretice cu privire la conținutul teoriei sovietice a națiunii și planul sovietic de a construi națiuni, sensul atribuit în cadrul URSS termenilor „națiune”, „naționalitate”. Pentru a facilita înțelegerea sensului proiectului de construcție identitară în RSSM, am folosit o abordare care face apel la politica națională sovietică. Întrucât limba și istoria sunt elementele principale ale oricărui eșafodaj identitar am considerat necesar să analizăm evoluția politicii naționale sovietice, modul în care politica a ghidat lingvistica și istoriografia și a manipulat discursul despre istoria „poporului moldovenesc” și „limba moldovenească”. Un aspect original al lucrării este legat de schimbarea de paradigmă a proiectului identitar „moldovenesc”, în a doua jumătate a anilor 1965, ca urmare a războiului propagandistic antiromânesc, care a dus la intensificarea cultivării diferențelor lingvistice și culturale între RSSM și RSR. Cercetarea evidențiază, pe baza unor documente inedite, redimensionarea proiectului identitar „moldovenesc” prin dezvoltarea conceptului etnogenezei „poporului moldovenesc” și a teoretizărilor „limbii moldovenești” de sine stătătoare, propagarea identității „moldovenești” de către diplomația sovietică pe arena internațională, izolarea culturală de RSR prin excluderea cărților și publicațiilor periodice românești în RSSM, restrângerea schimburilor turistice și contactelor umane dintre RSSM și RSR. În același timp, cercetarea evidențiază rolul mișcării de renaștere naționale și a revendicărilor lingvistice în demolarea mitului „limbii moldovenești”, a bătăliei

lingvistice din RSSM în vara anului 1989, care a dus la falimentul teoriei „limbii moldovenești” de extracție sovietică.

Rezultatele principial noi pentru știința istorică. Lucrarea constituie o primă încercare în istoriografia Republicii Moldova de a prezenta o imagine complexă a evoluției proiectului de construcție identitară în RSSM, din perspectiva politicii sovietice față de naționalitățile ne-ruse, axată pe crearea unei identități etnice, lingvistice și culturale „moldovenești”, în opoziție cu tot ce era românesc.

Un rezultat fundamental nou este identificarea unei faze distincte în dezvoltarea proiectului identitar, care a început în RSSM în a doua jumătate a anilor 1960 în contextul războiului propagandistic sovietic împotriva RSR. Recalibrarea proiectului identitar „moldovenesc” din 1965-1989 a avut ca scop consolidarea tendințelor de teoretizare a „limbii moldovenești” de sine stătătoare și a politicii de izolare culturală a RSSM de România. Cercetarea evidențiază modul în care a fost dezvoltată teoria etnogenezei și cum a fost propagată identitatea „moldovenească” pe arena internațională. Linia de izolare culturală de RSR a constituit un obiectiv important al politicii autorităților sovietice. De aceea, acțiunea de interzicere a presei periodice și cărților din dreapta Prutului, începând cu anii 1970, de reglementare a călătoriilor în scop turistic din RSR spre RSSM și de restricționare a călătoriilor private din RSSM în RSR și invers, este o problemă complet nouă. Problema revendicărilor lingvistice din vara anului 1989, opoziția nomenclaturii comuniste la recunoașterea identității lingvistice moldo-române și la revenirea la grafia latină sunt subiecte cu elemente de noutate.

Valoarea teoretică a investigației. Importanța teoretică rezultă din înseși conceptele, noțiunile și teoriile descrise în capitolul despre cadrul teoretic al problemei. Lucrarea evidențiază noi valențe ale noțiunilor teoretice generale (privind identitatea, națiunea, națiunile civică și etnoculturală) în raport cu evenimentele politice din RSSM. Se aduc noi contribuții referitoare la conținutul proiectului identitar sovietic, la strategiile de construcție și deconstrucție a identității naționale, la redimensionarea proiectului identitar din RSSM în a doua jumătate a anilor 1960, fiind evidențiate principalele etape și caracteristici. În ultimul capitol se fac noi clarificări referitoare la situația lingvistică din RSSM, limitele și contradicțiile legislației lingvistice adoptate la sfârșitul lunii august 1989.

Valoarea aplicativă a cercetării. Având în vedere actualitatea temei și problemele analizate, prezenta lucrare poate fi valorificată de către autorii volumelor de sinteză,

manualelor preuniversitare sau școlare. De asemenea, poate fi utilă pentru elaborarea unor cursuri universitare sau de masterat. În cele din urmă, cercetarea poate fi de interes pentru instituțiile statului, implicate în elaborarea politicilor culturale și educaționale.

Aprobarea rezultatelor științifice. Problematika abordată în prezenta lucrare se află în interesul autoarei de mai mulți ani, fapt ce a permis comunicarea unor rezultate la o serie de foruri și conferințe de rang național și internațional. Rezultatele cercetărilor la teză au fost prezentate la peste 20 de conferințe și reuniuni științifice internaționale, cu participarea specialiștilor în acest domeniu din Republica Moldova, România, Ucraina și alte țări. Selectiv, acestea includ: *Mass-media: între document și interpretare*. Congresul Național de Istorie a Presei, ediția a V-a, Chișinău, USM, 26-28 aprilie 2012, comunicarea „Cenzura sovietică și restricțiile privind circulația cărții și presei românești în RSSM (anii 60 ai sec. XX)”; Conferința internațională *Anul 1812 – problemă națională, implicații internaționale*, Iași-Chișinău, 14-16 mai 2012, comunicarea „Campanii propagandistice antiromânești în RSS Moldovenească (anii 60-80 ai sec. XX)”; *Elita culturală și presa*. Congresul Național de Istorie a Presei, Ediția a VI-a, București, 18-20 aprilie 2013, comunicarea „Presa periodică din RSR în contextul campaniilor propagandistice antiromânești din RSSM (anii 60-80 ai secolului XX)”; Conferința internațională *Fenomenul totalitar: între realități istorice și abordări istoriografice*, INST – 20 de ani de activitate. Academia Română, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 26-27 septembrie 2013, comunicarea „Contactele umane dintre RSSM și RSR și mitul „prieteniei frățești””; Conferința internațională *1989: 25 de ani de libertate. Lecții ale trecutului, temeri pentru viitor*, INST al Academiei Române, București, 20-21 noiembrie 2014, comunicarea „Relațiile sovieto-române și fața nevăzută a propagandei URSS împotriva României (anii 70-80 ai sec. XX)”; Conferința internațională *Centenar Sfatul Țării*, Chișinău, 21 noiembrie 2017, comunicarea „Proiectul identitar în RASSM și deznodământul său tragic”;; Conferința științifică *Centenarul unirii Basarabiei cu România. Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice/ruse, 1918-2018*”, INST al Academiei Române, București, 11-12 aprilie 2018, comunicarea „Disputa istoriografică sovieto-română privind unirea Basarabiei cu România”; Conferința științifică internațională *Minorități naționale inventate. Moldovenismul: politici, cauze, efecte*, Cernăuți, 21 noiembrie 2019, comunicarea „Cum s-a împlinit politica de moldovenizare în RASS Moldovenească”; Conferința științifică internațională *30 de ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova*, Chișinău, USM, 23-24 august 2021, comunicarea „Proiectul de construcție identitară în RASSM: obiective, etape și consecințe”.

Teza de doctor habilitat în istorie a fost elaborată în cadrul Secției istorie contemporană a Institutului de Istorie al AȘM și a fost discutată și aprobată în ședința secției respective (17. 12. 2019), în ședințele seminariilor științifice de profil ale Facultății de Istorie a USM (30. 06. 2022) și Institutului de Istorie al MEC (12.07. 2022).

Publicațiile la tema tezei. Autoarea a publicat la tema tezei peste 50 de lucrări (monografii, culegeri de documente și studii, lucrări de sinteză, articole), editate în Republica Moldova și în România, în care au fost abordate diverse aspecte ale construcției identitare în RSS Moldovenească.

Volumul și structura lucrării. Teza de față, în volum de 318 de pagini, a fost elaborată în conformitate cu normele stabilite de Agenția Națională de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare. Este structurată din următoarele secțiuni: adnotări în limbile română și engleză; introducere; capitol privind cadrul teoretic, istoriografia și sursele istorice privind construcția identitară în RSSM; patru capitole de bază, care sunt împărțite în 23 de subcapitole; concluzii generale și recomandări; anexe, bibliografie cu 223 de titluri; declarația de asumare a răspunderii și CV-ul autoarei.

Cuvinte-cheie: identitate, națiune, naționalism, construcție identitară, RSSM, totalitarism, politică națională, URSS, „moldovenism”, politică lingvistică, mișcare națională, legislație lingvistică, război propagandistic, limba română, România, relații sovieto-române.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea cuprinde actualitatea și importanța temei, metodologia de cercetare, scopul și obiectivele, noutatea științifică a rezultatelor obținute, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei.

În capitolul 1 – REPERE TEORETICE, ISTORIOGRAFICE ȘI SURSE ISTORICE PRIVIND CONSTRUCȚIA IDENTITARĂ – am prezentat aspectele teoretice de bază ale problematicii identității naționale: conceptul de națiune, teoriile națiunii, fundamentele națiunii civice și etnoculturale, națiunea și proiectul identitar sovietic. În plus, am examinat istoriografia problemei, analizând lucrări din perioada sovietică, literatura românească și occidentală postbelică, lucrările publicate în Republica Moldova și în România după 1989, precum și lucrări occidentale recente. De asemenea, am cercetat principalele surse documentare, primare și secundare, utilizate în scrierea lucrării. În subcapitolul privind **cadrul teoretic al problemei identitare**, am arătat că una dintre cele mai importante

identității, la nivel individual, de grup sau comunitar, este identitatea națională. Potrivit unei accepțiuni comune, identitatea națională desemnează conștiința apartenenței la un grup specific, la o națiune; ea exprimă „atitudini, mentalități, comportamente colective rezultate din apartenența indivizilor la un stat național”¹. Din acest punct de vedere, identitatea este expresia caracterului național, este ansamblul însușirilor psihice și morale fundamentale ale unei națiuni, care se reflectă în conduita, concepțiile și acțiunile membrilor săi și sunt elemente pe baza cărora pot fi identificați în raport cu alte grupuri sociale. Identitatea națională poate, după caz, să aibă diferite forme de exprimare, cum ar fi limba, cultura, religia, conștiința de origine comună, memoria colectivă a trecutului.

Națiunea, ca idee istorică și realitate, rămâne un concept vag și ambiguu care stârnește controverse printre teoreticienii națiunii și naționalismului. Deși în ultimii treizeci de ani s-a înregistrat o creștere a numărului de studii pe această temă, majoritatea autorilor sunt de acord în ceea ce privește „natura problematică a conceptului de națiune, dificultatea de a-l încadra în definiții clare”².

Am subliniat, de asemenea, că autori consacrați, în încercarea lor de a delimita conceptual națiunea, au identificat două norme de bază pentru definirea ei: criteriile obiective și subiective. Criteriile obiective se referă la limba sau apartenența etnică, teritoriul comun, istoria și tradițiile culturale comune, iar cele subiective se referă la componenta volitivă, voința și consimțământul membrilor unei entități pentru o viață politică comună. Am remarcat că problema națiunilor și naționalismelor este analizată în literatura de specialitate prin prisma a două paradigme: **primordialismul**, în cadrul căruia se distinge **perennialismul**, ca variantă, și **modernismul**. În accepția **primordialismului**, națiunea reprezintă un „organism cu caracter fix și de neșters, imprimat membrilor săi de la naștere și de care ei nu se pot desprinde niciodată”. **Perennialismul** consideră națiunea o comunitate politică etnoculturală „persistentă și imemorială, cu o istorie milenară, și o patrie istorică”. Spre deosebire de primordialiști, care afirmă că națiunile și grupurile etnice sunt „daturi” naturale, perennialiștii consideră că națiunea reprezintă un fenomen social și ideologic al epocii moderne sau „o versiune modernă a comunității etnice din timpurile imemorabile”³. **Modernismul** este cea de-a doua mare paradigmă de conceptualizare a națiunii și naționalismelor. A apărut ca reacție la

---

¹ Schifirneț, C. Identitatea românească în contextul modernității tendențiale. În: *Revista de Sociologie. Serie nouă*, anul XX, 2009, nr. 5–6, p. 464.

² Smith, A. *National Identity*. London: Rongun Books, 1991, p. 18.

³ Idem, *Naționalism și modernism. Un studiu critic al teoriilor recente cu privire la națiune și nationalism*. Traducere din engleză de Diana Stanciu. Chișinău: Epigraf, 2002, p. 154.

ideile primordialiştilor și perenialiştilor, căpătând o largă dezvoltare în anii 1960 în cadrul școlii „construirii națiunilor” (nation building). O altă perspectivă asupra națiunii și naționalismelor este cea oferită de **etnosimbolism**, care critică teoria modernistă pentru subaprecierea aspectelor obiective ale națiunii.

După cum am observat, în mod tradițional, viziunea care definește națiunea prin prisma criteriilor subiective este asociată cu ideea de națiune civică, iar cea care explică națiunea în termeni de criterii obiective – cu națiunea etnoculturală. Cele două mari direcții de definire ale națiunii, sau tipuri ideale, civică și etnoculturală, este reprezentată de Ernest Renan (1823-1892), istoric și filozof francez și, respectiv, de Johann Gottfried Herder (1744-1803), lingvist și filozof german.

În cursul cercetării, am constatat că proiectul sovietic de construire a națiunilor poate fi convențional divizat în două etape. În cadrul primei etape, care a coincis cu perioada de la fondarea URSS și până la sfârșitul primului deceniu postbelic, ideea națională a urmărit reorganizarea popoarelor pe principiul „un stat - națiune - o limbă”, fără a ține cont de vreo raționalitate economică, geografică sau etnică. Teoretic, între 1940-1950 a prevalat aceeași viziune etnoculturală a națiunii, iar autoritățile sovietice, ocupând noi teritorii în 1940 (Estonia, Letonia, Lituania, Basarabia), au inițiat politica de „indigenizare” și de implementare a „revoluțiilor” lingvistice și culturale. În cea de-a doua perioadă, odată cu lansarea, la începutul anilor 1960, a lozincii „apropierii și fuziunii” popoarelor sovietice, a fost pusă în aplicare concepția modernă despre națiune. Scopul său era de a crea „poporul sovietic” pe baza internaționalizării vieții economice, egalizării nivelurilor de dezvoltare culturală și pătrunderii continue a limbii ruse ca a două limbă comună pentru toate popoarele ne-ruse din cadrul URSS.

Cele două proiecte de construcție națională – etnocultural și civic – puse în aplicare în URSS, la diferite etape, scoate în evidență nu numai caracterul ambiguu al ideii de națiune, ci și politica contradictorie a autorităților sovietice față de identitățile naționale. Tentativa de a construi o comunitate supranațională denumită „popor sovietic”, neglijând aspirațiile naționale ale popoarelor ne-ruse, au dus, în cele din urmă, la reapariția mișcărilor pentru renașterea națională și independență a popoarelor din cadrul URSS de la sfârșitul anilor 1980.

În subcapitolul „**Istoriografia construcției identitare în RSSM**”, am analizat, în primul rând, lucrările istoriografiei sovietice. În anii 1940-1950, de regulă, aceste studii se refereau la „revoluția culturală” sau „construcția statală”, prezentând „realizările” prin prisma

unor indici cantitativi fără o analiză teoretică⁴. Din a doua jumătate a anilor 1960, în contextul programului de construire a comunismului, promovării ideii de „apropiere și fuziune” a națiunilor și popoarelor ne-ruse și de edificare a „poporului sovietic”, există o diversificare a cercetărilor problematice „construcției național-culturale” din RSSM. Marea majoritate a acestor lucrări răspund sarcinilor politice ale timpului, concentrându-se pe analiza proceselor de asimilare și de „internaționalizare”, extinderii rolului limbii ruse ca mijloc de comunicare interetnică, „bilingvismului” ruso-național, egalizării economice și culturale etc⁵. În linii mari, istoriografia sovietică analizează „construcția statală” și „revoluția culturală” din perspectiva indicilor cantitativi: al numărului instituțiilor de învățământ, instituțiilor de cultură, ziarelor și cărților. Aceasta elogiază PCUS fără o analiză critică a teoretizărilor și situației reale privind „politica națională” din RSSM.

Analizând istoriografia postbelică din RSR, am stabilit că aceasta nu a abordat tema construcției identitare în RSSM, deoarece subiectul privind Basarabia era interzis de către autoritățile comuniste. În asemenea condiții, studiul problemelor privind Basarabia și RSSM putea deveni o preocupare, aproape exclusivă, a cercetătorilor (istorici și lingviști) din SUA sau din Europa Occidentală. Marea majoritate a acestor lucrări se concentrează pe aspecte ale politicii lingvistice din RSSM: esența teoriei „limbii moldovenești”, caracteristicile politicii lingvistice din RASSM și RSSM, specificul acestei politici din primul deceniu postbelic, dezbaterile academice din anii 1950-1960 și rolul lor în armonizarea normelor literare ale „limbii moldovenești” cu cele ale limbii române, încercările de teoretizare a „limbii moldovenești” independente din anii 1970-1980⁶.

---

⁴ Грекул, А.В. *Формирование и развитие молдавской социалистической нации*. Кишинев: Картя Молдовенеяскэ, 1955; Idem, *Социалистическая культура в Молдавии*. În: *Развитие социалистической культуры в союзных республиках*. Сб. статей под ред. Г. Г. Карпова. Москва: Госиздат, 1962, стр. 581-611; Диордица, А.Ф. Триумф политичий национале ленинисте [Жэтре аниверсаря а 50-а а Путерий Советиче]. În: *Блокнотул Ажитаторулуй*, 1967, № 14, п. 1-5; Лазарев, А.М. К вопросу о национальных отношениях в условиях перехода от социализма к коммунизму. În: *Коммунист Молдавии*, 1964, № 10, стр. 26-34; Шемяков, Д.Е., Яценко, Я.С. *Революция культуралэ ын Молдова Советикэ (1924- 1967)*. Суб ред. Е.А. Исакова. Кишинэу: Картя Молдовенеяскэ, 1967.

⁵ Урсул, Д.Т. *Ынфлориря ши апропиерея нацилор советиче*. Кишинэу: Картя Молдовенеяскэ, 1971; Грекул, А.В. *Расцвет молдавской социалистической нации*. Кишинев: Картя Молдовенеяскэ, 1974; Репида, А.В., Рыбалко, И. Л. *Ынфэптуиря политичий национале ленинисте а ПКУС ын Молдова ла етапа актуалэ*. Кишинэу: Картя Молдовенеяскэ, 1977; Лисецкий, А.М. *Вопросы ленинской национальной политики КПСС в условиях развитого социализма*. Кишинэу: Картя Молдовенеяскэ, 1977.

⁶ Heitmann, K.. *Limba și literatura română în Basarabia și Transnistria (Așa-numita limbă și literatură moldovenească)*. În: *Limba și politică în Republica Moldova*. Chișinău: ARC, 1998; Bruchis, M. *One Step Back, Two Steps Forward: on the Language policy of the Communist Party of the Soviet Union in the National Republics. Moldavian, a Look Back, a Survey and Perspectives, 1924- 1980*. New York: Boulder Co., East European Monographs, 1982; *Nations, nationalities, peoples: a Study of the Nationalities Policy of Communist Party in Soviet Moldavia*. New York: East European Monographs, 1984.

Am arătat că slăbirea presiunilor ideologice ale partidului comunist și liberalizarea vieții politice, odată cu proclamarea independenței Republicii Moldova, au creat condițiile pentru reînnoirea discursului istoriografic. Istoriografia Republicii Moldova, în primul deceniu după independență, s-a axat pe studiul politicii naționale a URSS, cu accent pe elucidarea adevărului despre politica de deznaționalizare din RSSM în timpul regimului comunist și impactul acesteia asupra identității etnice și lingvistice, demontând teoria despre cele două limbi și națiuni diferite – „moldovenească” și română⁷. Din 2000 câmpul tematic al cercetărilor istorice pe acest subiect se diversifică; lucrările dezvoltă alte aspecte ale politicii naționale sovietice, cum ar fi fenomenele de asimilare lingvistică și etnică, de schimbare a componenței etnice a populației locale, de deznaționalizare. În aceeași perioadă lucrările editate elucidează fenomenul „moldovenismului”, originile și esența lui⁸.

Începând cu anul 2010 istoriografia din Republica Moldova, dată fiind deschiderea accesului la fondurile de documente interzise, face un salt calitativ, propunând studii care documentează deznaționalizarea, ideologizarea sistemului de învățământ, a discursului istoric, fenomenului lui „homo moldovanus sovietic”, proiectul național-ideologic din RSSM⁹.

⁷ Mățaș, N. Unitatea de limbă-unitatea de neam. În: *Limba Română*, 1994, nr. 5-6, p. 106-116; Idem. Simulacrul adevărului științific. În: *Limba Română*, 1994, nr.3, p.72-89; Șișcanu, E. *Basarabia sub regimul bolșevic 1940-1952*. București: Editura Semne, 1998;

⁸Negru, Gh. *Politica etnolingvistică în RSS Moldovenească*. Chișinău: Prut Internațional, 2000; Cașu, I. „Politica națională” în *Moldova Sovietică (1944-1989)*. Chișinău: Cartdidact, 2000; Frunțașu, Iu. *O istorie etnopolitică a Basarabiei 1812-2002*. Chișinău: Cartier, 2002. Beșleagă, V. *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)*. Chișinău: Cartier, 2008. Cojocaru, Gh. *Cominternul și originile „moldovenismului”*. Chișinău: Civitas, 2009.

⁹A se vedea, printre altele: Cojocaru, Gh. „Dezghetul” lui N. Hrușciiov și problema Basarabiei. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2014 ; Bahnar, V. *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice. Studiu și documente*. Chișinău: Prolibra, 2016; Idem. *Limba română în Basarabia postbelică. (Conferința științifică „Tipologia similitudinilor și diferențelor în grupul de limbi apropiate genetic” din 30-31 octombrie 1972-o tentativă de revenire la normalitate)*. Chișinău: Prolibra, 2017 ; Țăcu, O. *Homo moldovanus sovietic. Teorii și practici de construcția identitară în R(A)SSM (1924-1989)*. Chișinău: ARC, 2018.; Idem. „Moldovenismul” sovietic și politicile identitare ale URSS în RASSM și RSSM (1924-1991). În: *Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa*. Coord. S. Musteață, I. Cașu. Chișinău: Cartier, 2011, pp. 333- 355; Idem. *Politica națională în RSSM*. În: *Panorama comunismului în Moldova Sovietică: context, surse, interpretări*. Ed. L. Corobcă. Iași: Polirom, 2019, pp. 400-415. Musteață, S., Negură, P. Îndoctrinare, sovietizare și rusificare prin învățământ. În: *Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa*. Coord. S. Musteață, I. Cașu. Chișinău: Cartier, 2011, pp. 646-675; Rotaru, L. Construcția națională și socială a corpului studentesc postbelic al Universității de Stat din Moldova. În: *Studia Universitas Moldaviae. Seria Științe Umanistice*, 2018, nr. 4 (114), pp.130-140; Idem, „Dezghetul” hrușciovist și rezbelul naționalist al studenților- filologi de la Universitate. În: *Studia Universitas Moldaviae. Seria Științe Umanistice*, 2020, nr. 4 (134), pp. 185-200; Cașu, I. „Revoluția silențioasă”: revizuirea identității naționale în Moldova Sovietică la apogeul lui Hrușciiov (1956-1957). În: *Plural. Istorie. Cultură. Societate*. 2015, vol. 3, nr. 1, pp. 103-126; Idem, Mișcarea de eliberare națională în RSSM (1989-1991): Unele contribuții. În: *Tirageția*, 2103, vol. XI, nr. 2, pp. 291-303; Dragnev, D., Parasca, P. Cum a fost inventat „punctual de vedere” al istoriografiei sovietice asupra istoriei noastre naționale. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2010, nr. 2 (66), pp. 40-55; Ibidem, nr. 3-4, pp.156-170; Dragnev, D., Xenofontov, I. Campaniile ideologice staliniste

Dincolo de lucrările menționate mai sus, numeroasele materiale și studii publicate în ultimii ani completează „spațiile albe” ale istoriei Republicii Moldova în ceea ce privește construcția identitară în RSSM¹⁰.

Autoarea acestei teze a publicat mai multe studii și articole în care a prezentat diverse aspecte ale construcției identitare din RSSM: instrumentalizarea patriotismului sovietic, distrugerea „naționalismului moldo-român” în primul deceniu postbelic, cultura națională din RSSM în anii „dezghețului” hrușciovist, suprimarea în RSSM a cărților și a presei din RSR în anii 1960-1970, limitarea contactelor între rudele din RSSM cu cele din RSR, mișcarea pentru limbă și alfabet din RSSM în anii 1988-1989, derularea proiectului identitar sovietic în RASSM¹¹.

Revirimentul istoriografic din România post-comunistă, în ciuda numărului mare de lucrări privind Basarabia, nu cuprinde în mod special problema identitară în RSSM. Aceasta este reflectată indirect în culegerile de studii sau lucrările de sinteză¹². Am remarcat că în

---

în instituțiile științifice din RSS Moldovenească. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2018, nr. 1-2, pp. 134-156.

¹⁰ Petrencu, A. *Un scurt popas necesar drumului*. Chișinău: S. n., 2014; Petrencu, A., Niculiță, I., et.a. *O istorie a Basarabiei*. Chișinău: Serebia, 2015.

¹¹ Negru, E. Combaterea „naționalismului româno-burghez” și epurarea cadrelor în RSS Moldovenească (1944-1953). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2006, nr. 1, pp. 71-77; Cultivarea „patriotismului sovietic” și contracararea „naționalismului moldo-roman” în RSSM. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 2011, nr. 3-4, pp. 83-91, Interzicerea circulației cărților din România în RSS Moldovenească (mijlocul anilor '60- anii '70 ai sec. XX). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2012, nr. 1, pp. 90-101; Congresul III al Uniunii Scriitorilor din RSSM și campania autorităților împotriva intelectualilor (partea I). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2011, nr. 2, pp. 75-85; Congresul III al Uniunii Scriitorilor din RSSM și campania autorităților împotriva intelectualilor (partea II). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2011, nr. 3, pp. 40-56; Contracararea naționalismului din RSS Moldovenească în primul deceniu postbelic. În: *In honorem Alexandru Moșanu. Studii de istorie medievală, modernă și contemporană a românilor*. Cluj – Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2012, pp. 575 – 588; Suprimarea presei periodice din România în RSS Moldovenească. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2012, nr. 2, pp. 106-116; Cultura națională din RSSM între „dezghețul” și „înghețul” hrușciovist. În: *Anuarul Institutului de Istorie, Stat și Drept. Materialele sesiunii științifice anuale, 16 decembrie 2011*, Chișinău, 2012, pp. 268-280; Schimbul de turiști între RSSM și RSR ca instrument de propagandă sovietică (mijl. anilor 60- înc. anilor 80 ai sec. XX), *Destin românesc*, 2012, nr. 3, pp. 119 - 131; Bătălia pentru limbă și alfabet din RSSM în anul 1989. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 2019, nr. 3-4, pp. 114-135 ; Fabricarea identității „moldovenești” în RASS Moldovenească (1924-1940): proiect și consecințe. În: *Materialele conferinței științifice internaționale „Minorități naționale inventate. Moldovenismul: politici, cauze, efecte”*, Cernăuți: Rodovid, 2019, pp. 224-254.

¹² *Sub povara graniței imperiale. Români de dincolo de Prut de la ultimatumul anexării la proclamarea independenței*. Studii selectate și îngrijite de A. Pop. București: Editura Recif, 1993 ; Constantin, I. *Basarabia sub ocupație sovietică de la Stalin la Gorbaciov*. București: Editura Fiat Lux, 1994, p. 61; *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Coord. Ioan Scurtu București : Editura Institutului Cultural Român, 2003; *Panorama comunismului în Moldova Sovietică: context, surse, interpretări*. Ed. L. Corobcă. Iași: Polirom, 2019.

istoriografia occidentală recentă teza despre natura „specifică” a proiectului identitar din RSSM prevalează, oferind o interpretare ambiguă¹³.

În subcapitolul „*Sursele istorice ale cercetării*”, am indicat cele mai importante surse primare reprezentate de documente de arhivă, în mare parte, necunoscute cercetătorilor. Astfel, dosarele CC al PCM din fondul 51 al Arhivei Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova, au constituit o sursă importantă de informare. Documente de referință utilizate pentru a scrie lucrarea sunt stenogramele congreselor și plenarelor, procesele-verbale ale ședințelor Biroului CC al PCM. Acestea relevă modul în care autoritățile comuniste au dezvoltat politica în domeniul construcției identitare la diferite etape.

Printre documentele referitoare la primul deceniu postbelic, trebuie menționate, în primul rând, stenograma ședinței Biroului CC al PC(b)M din 23 septembrie 1940, care a adoptat hotărârea „Cu privire la trecerea scrisului moldovenesc de la grafia latină la cea rusească”¹⁴. Importantă pentru cercetarea de față este stenograma Plenarei a III-a a CC al PC(b)M din 25-27 iunie 1944, în cadrul căreia au fost trasate direcțiile politicii de cadre postbelice în RSSM¹⁵, precum și ședința Biroului CC al PC(b)M din 3 mai 1944, care a adoptat hotărârea „Cu privire la lucrul politic de partid și de agitație în masă”¹⁶. Stenograma plenarei a VI-a a CC al PC(b)M din 11-13 noiembrie 1945¹⁷ și materialele Congresului I al intelectualității din RSSM de pe 5-7 iunie 1945¹⁸ evidențiază modul în care au fost luate deciziile privind anihilarea și distrugerea „naționaliștilor moldo-români”. Documente importante pentru cercetarea acestui aspect sunt materialele plenarei a XVII-a a CC al PC(b)M din 2-4 noiembrie 1948¹⁹, precum și cele ale Congresului II al PC(b)M din 5-8 februarie 1949²⁰.

Principalele repere de referință documentare pentru studiul epocii „dezghețului” în RSSM, în special în ceea ce privește ofensiva autorităților comuniste împotriva intelectualilor din RSSM, sunt materialele ședințelor Biroului CC al PCM din lunile iulie-decembrie 1959. Un document important este procesul-verbal al ședinței Biroului CC al PCM din 28 iulie

---

¹³ Van Meurs, W. P. *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*. Chișinău: Editura ARC, Chișinău, 1996; King, Ch. *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală*. Chișinău: Editura ARC, 2000; Iglesias, J. D. *Nationalisme et pouvoir en République de Moldavie*. Bruxelles: Editions de l'Université de Bruxelles, 2014.

¹⁴ Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova (AOSPRM), fond 51, inv. 1, dosar 7.

¹⁵ AOSPRM, fond 51, inv. 2, dosar 2.

¹⁶ *Ibidem*, inv. 2, dosar 8.

¹⁷ *Ibidem*, inv. 3, dosar 1.

¹⁸ *Ibidem*, inv. 3, dosar 250.

¹⁹ *Ibidem*, inv. 7, dosar 19.

²⁰ *Ibidem*, inv. 8, dosar 3.

1959, în cadrul căreia conducerea revistei literare „Nistru” a fost aspru criticată pentru „greșelile politice grave” dintr-un articol de fond publicat în nr. 6/1959²¹. Alte documente din această serie sunt procesele-verbale ale ședințelor Biroului CC al PCM din 16 septembrie²² și 8 decembrie 1959²³ privind problema activității „defectuoase” a conducerilor revistei „Chipăruș” și a organizației de partid a Uniunii Scriitorilor din RSSM. Stenograma Plenarei a IX-a din 22-23 septembrie 1959 conține elemente relevante pentru a înțelege contextul în care a fost lansat atacul împotriva „naționalismului” din RSSM, reprezentat de scriitori, cadre universitare, oameni de cultură formați în perioada interbelică²⁴.

De interes deosebit sunt dosarele privind ședințele Biroului CC al PCM din 1960 până în 1980, inclusiv deciziile referitoare la interzicerea cărților și presei, limitarea contactelor umane și izolarea culturală față de România. În ansamblu, acestea evidențiază redefinirea proiectului identitar, începând cu a doua jumătate a anilor 1960. Din Arhiva Științifică Centrală a AȘM au fost adunate informații care reflectă realizarea politicii lingvistice, disputele academice privind crearea „limbii moldovenești”, recuperarea moștenirii literare clasice. Astfel, din fondul 3, inventarul 1 (Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Bazei, apoi apoi al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS), au fost identificate materiale privind ședințele Consiliului științific, care pun în lumină controversa dintre susținătorii și oponenții curentului slavizant al limbii și culturii „moldovenești” din primul deceniu postbelic, eforturile de reabilitare a limbii și literaturii române în anii „dezghețului” hrușciovist. Deosebit de importante pentru cercetarea de față sunt dosarele 6 și 137, care reflectă stenogramele sesiunilor științifice ale Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS, din 3-7 decembrie 1951 și din 17-19 octombrie 1955, dedicate problemei „limbii literare moldovenești”.

Pentru a completa baza documentară, au fost cercetate fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova, în mod deosebit, cele ale Consiliului de Miniștri al RSSM (2848), din care au fost adunate informații privind diverse aspecte ale politicii etnoculturale²⁵.

O altă sursă importantă de documentare a fost fondul URSS al Arhivei Ministerului Afacerilor Externe al României din care au fost extrase informații despre politica națională

---

²¹ AOSPRM, fond 51, inv. 19, dosar 55.

²² *Ibidem*, dosar 56.

²³ *Ibidem*, dosar 57.

²⁴ *Ibidem*, dosar 12; inv. 42, dosar 64.

²⁵ *Ibidem*, inv. 10, dosar 796, 824; inv. 20, dosar 3.

sovietică, acțiunile propagandistice interne și externe ale RSSM și URSS cu privire la istoria și cultura „poporului moldovenesc”²⁶.

Pe lângă sursele documentare primare, au fost utilizate și surse secundare, reprezentate de culegeri de documente și studii legate de problemele abordate în această cercetare²⁷. Articolele de presă ale vremii, inclusiv cele inserate în revistele „Octombrie” și „Nistru”, „Voprosi literaturi”, în ziarele „Sovetskaia Moldavia” și „Moldova Socialistă”, care reflectă polemica privind „construcția lingvistică” și valorificarea moștenirii literare din anii 1950, au jucat, de asemenea, un rol edificator în procesul de documentare. O sursă prețioasă de informare a fost săptămânalul „Literatura și Arta” din care au fost extrase materiale referitoare la mișcarea de renaștere națională, bătălia pentru limba română și alfabetul latin, adoptarea legislației lingvistice în anul 1989.

În capitolul 2 – TRANZIȚIA DE LA RASSM ȘI TRANSPUNEREA PROIECTULUI IDENTITAR „MOLDOVENESC” ÎN RSSM (1940-1941, 1944-1953)

– am cercetat modul de implementare și conținutul proiectului identitar din RSSM în primul deceniu postbelic. În subcapitolul „**Concepția națională sovietică în anii războiului și stalinismului postbelic**”, am dezvăluit schimbările de paradigmă în politica națională bolșevică din anii celui de-al Doilea Război Mondial, care au avut ca scop cultivarea ideii patriotismului sovietic. În investigațiile efectuate am subliniat că la începutul anilor 1930 Stalin și anturajul său au recurs la suprimarea relativului liberalism cultural din anii 1920, considerând că acesta nu contribuie la întărirea coeziunii statului sovietic, ci, dimpotrivă, stimulează renașterea „tendințelor localiste” și a „naționalismului”. Drept urmare, a fost declanșată o politică de lichidare a elitelor politice și culturale naționale din republicile neruse, făcând loc unor elite rusificatoare. În anii Marii Terori din 1937-1938, valul de represiune împotriva „naționaliștilor” în toate republicile sovietice a atins cote paroxistice. În RASSM, în urma „operațiunii române” din vara anului 1937 – toamna anului 1938 aproape întreaga elită culturală și politică a fost decimată²⁸.

²⁶ AMAER, fond 210/1967, URSS-RSR, dosar *Materiale privind unele probleme interne din URSS*; fond 210/1979, dosar 2192; fond 210/1984, dosar 2702; fond 210/1984, dosar 1821.

²⁷ Cașu, I., Șarov, I. *Republica Moldova de la Perestroikă la independență: 1989-1991. Documente secrete din arhiva CC al PCM*. Chișinău: Cartdidact, 2011; Negru, E., Negru, Gh. „Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. *Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989). Studiu și documente*, vol.1 (1965-1975). Chișinău: Centrul Editorial Poligrafic USM, 2013; Idem, „Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. *Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989). Studiu și documente*, vol. 2 (1976-1989). Chișinău: Tehnica-Info, 2016;

²⁸ Pentru detalii, c.f. Negru, Gh., Tașcă, M. Represiunile politice din RASSM în anii 1937-1938 („Operațiunea culăcească” și „operațiunea română”). În: *Destin românesc Revistă de istorie și cultură. Serie nouă*, 2010, nr. 1,

În cercetările efectuate am constatat că narațiunea patriotică a fost exaltată de propaganda stalinistă odată cu începerea, la 22 iunie 1941, a războiului sovieto-german. În vara anului 1943, asistăm la o intensificare a acțiunilor propagandei sovietice pe fronturile armatei de cultivare a patriotismului sovietic pe baza modelelor din „trecutul glorios al poporului rus“..

Educarea popoarelor ne-ruse în spiritul patriotismului sovietic a impus necesitatea revizuirii istoriilor republicilor naționale, în special a temelor referitoare la semnificația anexării de către Rusia țaristă a teritoriilor ne-ruse, cât și a mișcărilor naționale din aceste teritorii împotriva regimului țarist. În republicile unionale, în timpul celui de-al doilea război mondial, anexarea de către Rusia țaristă a teritoriilor ne-ruse continua să fie considerată un „rău absolut”, iar mișcările de eliberare națională împotriva țarismului din secolul al XIX-lea să fie glorificate. În anul 1951, în cadrul Institutului de Istorie al AȘ a URSS, au avut loc discuții în legătură cu teoria „răului cel mai mic”, iar după 1952, odată cu dezavuarea acestei teorii, istoricii sovietici au început să scrie doar despre rolul benefic al anexărilor teritoriilor ne-ruse.

În subcapitolul „**Strategii de construcție și deconstrucție identitară în RSSM**”, am arătat că instituționalizarea sistemului bolșevic în RSSM, odată cu ocuparea Basarabiei la 28 iunie 1940, a însemnat instalarea unei conduceri formate în marea sa majoritate din cadre trimise de Moscova și din funcționari ai fostei RASSM. Moscova va continua „indigenizarea” aparatului de partid și instituțiilor administrative prin recrutarea cadrelor naționale, preferându-i pe „moldovenii” rusificați din întreg cuprinsul URSS în detrimentul băștinașilor. Drept confirmare este și faptul că în 1940 toți cei 13 „moldoveni”, membri ai CC al PC(b)M proveneau din regiunile Kirovograd, Odesa, Nikolaev. Anume din aceste categorii de „moldoveni” vor fi recrutate cadrele „naționale” pentru toate structurile de partid, administrative și economice din RSSM.

În procesul de cercetare, am constatat că programul de demolare a identității românești din Basarabia a avut ca scop interzicerea grafiei latine și a limbii române în școli, presă, instituții culturale și introducerea „limbii moldovenești” din stânga Nistrului înțesată cu rusisme, distrugerea sistemului de învățământ, instituțiilor de cultură românești, înlocuindu-le cu instituții sovietice. În cadrul cercetării am stabilit că după reocuparea Basarabiei în martie

---

pp. 40-60; Negru, E. *Decimarea elitei politice din RASSM: cazul Grigore Starii*. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură. Serie nouă*, 2010, nr. 2, pp. 58-68.

1944, deconstrucția identității „moldovenești” a fost direcționată pe două coordonate principale: instigarea urii față de „ocupantul român” și inițierea acțiunilor de distrugere a „naționaliștilor moldo-români”. Din vara anului 1944, termenul „ocupant român” și mitologia despre „soldatul eliberator sovietic” au devenit dominante în discursul politic și propagandistic al autorităților sovietice din RSSM. În consecință, la scurt timp după reinstalarea autorităților sovietice în Basarabia, la nivelul mentalității colective ale noilor veniți din diferite zone ale URSS, se consolidează unele stereotipuri negative despre populația băștinașă din fosta Basarabie, care era identificată cu „fasciștii” și „naționaliștii”.

Propaganda sovietică a folosit narațiuni care spuneau că cel mai mare rău a venit de la așa-numiții dușmani ai puterii sovietice, reprezentați de „naționaliștii burghezi”, „colaboraționiști”, „culaci”, iar „poporul moldovenesc” va avea un trai fericit doar atunci când vor fi demascate și distruse toate aceste categorii care „împiedică mersul înainte”. Ofensiva împotriva „naționaliștilor moldo-români”, lansată în 1945, a continuat pe parcursul anilor 1946-1948, culminând cu deportările pe scară largă în vara anului 1949. Documentele atestă că în RSSM, în primul deceniu postbelic, numărul de persoane găsite vinovate de „colaboraționism” și „naționalism” a fost de zeci de mii. A fost vorba, așadar, de o campanie represivă continuă împotriva intelectualilor și țăranilor, care a avut ca scop eradicarea conștiinței naționale românești și impunerea, prin represiuni și propagandă, a unei noi identități „moldovenești”.

În subcapitolul **„Reluarea «moldovenizării» și «indigenizării» cadrelor ca expresie a rusificării”**, am urmărit modul în care această politică practică în fosta RASSM a fost promovată în RSSM. Politica de „indigenizare” avea ca scop promovarea în funcții de conducere a cadrelor locale, iar „moldovenizarea” – învățarea și utilizarea „limbii moldovenești” de către funcționarii din organele de partid, administrație, instituții și organizații economice, învățământ, artă, cultură. Atât „indigenizarea”, cât și „moldovenizarea” se înscriau în strategia autorităților sovietice de câștigare a simpatiei populației băștinașe, de asigurare a unei conexiuni mai strânse dintre conducerea bolșevică din RSSM, elitele și populația băștinașă. În urma cercetărilor am constatat că, în ciuda obiectivelor declarate, rezultatele „moldovenizării” au fost nule. Sloganul privind promovarea cadrelor din rândul băștinașilor era golit de sens, din moment ce aceștia erau utilizați doar în posturi de conducere inferioare: de președinți de colhoz sau de secretari de soviete sătești. Potrivit documentelor de arhivă, acțiunile de „indigenizare” au fost efectuate în paralel cu

ample campanii de epurare ale sovietelor sătești, colhozurilor și altor instituții economice de cadrele suspectate de „colaboraționism” sau „naționalism”. Promovarea cadrelor locale rămânea și la începutul anilor 1950, cel puțin din punct de vedere formal, prioritatea regimului comunist din RSSM. În realitate, conducătorii instituțiilor de partid și de stat, reprezentați de ruși și ucraineni, acordau atenție insuficientă sau chiar sabotau hotărârile privind „indigenizarea”. Situația va începe să se schimbe abia la mijlocul anilor 1960, atunci când în cadrul nomenclurii CC al PCM vor fi admiși și reprezentanții „malului drept”, iar universitățile și instituțiile de cultură vor fi completate cu cadre locale din RSSM.

În subcapitolul **„Elaborarea fundamentelor etnoculturale ale noii identități”**, am examinat aspecte legate de scrierea istoriei „poporului moldovenesc”, de valorificarea patrimoniului literar clasic și crearea „limbii moldovenești”. Așa cum am arătat în lucrare, în această perioadă s-a avansat ideea că „poporul moldovenesc” a fost rezultatul „încrucișării” elementelor romanice occidentale cu slavii de răsărit, în care ultimii au avut un rol dominant. Autorii volumului I al „Istoriei RSSM”, editat în 1951 la Chișinău, au elaborat următoarea schemă a formării „poporului moldovenesc” pe parcursul secolelor I-XIV: contopirea, în secolele I-III, a geților cu romanii, apoi, în secolele VI-IX, – a populației romanizate cu slavii. Din acest amestec au rezultat „volohii”, strămoșii cei mai apropiați ai „moldovenilor”. În secolele XII-XIV, în urma fuziunii „volohilor” cu slavii de răsărit, „au apărut moldovenii”.

Am subliniat că, până la sfârșitul anilor 1940, literatura „moldovenească” din RSSM nu începuse încă să valorifice moștenirea clasică românească. Această situație era determinată de faptul că lingvistica oficială din URSS considera „limba moldovenească” fie o limbă de origine slavă, fie una „încrucișată”, slavo-latină, mai mult slavă decât latină. La începutul anilor 1950, în condițiile când marxismul era denunțat, iar curentul slavizant pierdea teren în fața susținătorilor latinității limbii „moldovenești”, s-au creat premisele pentru readucerea în discuție a moștenirii literare clasice. Cu toate acestea, recunoașterea clasicilor români drept clasici „moldoveni” a fost incompletă. Astfel Eminescu, Creangă, Alecsandri, născuți până la unirea din 1859, au fost recunoscuți scriitori „moldo-români”, iar Vlăhuță, Sadoveanu, născuți tot în Moldova de peste Prut, dar după 1890, au fost considerați scriitori români. Din aceste motive, în istoria literaturii moldovenești, editată în 1955 la Chișinău, își vor găsi loc doar scriitorii născuți în Basarabia și în fostul Principat al Moldovei de până la 1859, iar cei născuți în România modernă vor fi excluși. Calificarea selectivă a clasicilor români drept clasici „moldoveni”, trierea operelor și intervenția cenzorilor sovietici în textele clasicilor

români publicați la Chișinău, indică faptul că acest proces nu a fost unul spontan, ci mai degrabă dirijat cu precauție.

Am remarcat, de asemenea, că după 1944 disputele lingvistice între promotorii curentului slavizant, reprezentat de activiștii culturali originari din fosta RASSM, și intelectualii basarabeni s-au centrat pe probleme legate de originea limbii, pe aspecte fonetice, morfologice și lexicale. Promotorii limbii „moldovenești” erau criticați pentru dialectizarea și arhaizarea limbii literare, pentru eliminarea din vocabular a cuvintelor românești, înlocuirea lor cu lexeme de origine slavă și adoptarea unor norme ortografice conform modelului limbii ruse. Sesiunea științifică comună a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe și a Institutului de Lingvistică al AȘ a URSS, desfășurată la Chișinău în decembrie 1951, a confirmat teza despre caracterul romanic al limbii „moldovenești”. Lingviștii „moldoveni”, grupați în jurul lui I.D. Ceban și susținuți de conducerea CC al PCM, chiar dacă au recunoscut că între limba „moldovenească” și limba română nu este nicio diferență, au rămas pe vechile poziții, susținând că originea comună, tradițiile comune, unitatea structurii gramaticale și a fondului lexical ale limbilor „moldovenească” și română nu exclude deloc dreptul fiecărei limbi la existență separată. Mai mult, tendința unor oameni de cultură, savanți de a ridica problema recunoașterii identității limbii „moldovenești” era calificată drept manifestare de „naționalism” și dăunătoare din punct de vedere politic. În concluzie, am subliniat că deceniul teribil, care a urmat războiului prin politica de deconstrucție națională, a avut efecte devastatoare asupra evoluției identității etnice în anii următori.

În capitolul 3 – EDIFICAREA IDENTITĂȚII „MOLDOVENEȘTI” ÎNTRE „DEZGHETUL” ȘI „ÎNGHETUL” HRUȘCIOVIST (1953-1964) – am cercetat aspecte ale implementării proiectului identitar din RSSM în perioada mandatului liderului sovietic N. Hrușciov. În subcapitolul „**Ambiguitățile politicii sovietice față de naționalități**”, am precizat că politica națională sovietică în anii „dezghetului” hrușciovist, la fel ca și întreg programul de reforme, a fost extrem de contradictorie. „Noul curs”, sau reforma politicii privind „națiunile și naționalitățile” sovietice, promovat în lunile aprilie - iunie 1953 de către Beria în tandem cu Hrușciov, preconiza reluarea „indigenizării”, numirii băștinașilor în funcții de conducere în republicile ne-ruse și utilizarea limbii materne în toate sferile de activitate. Legile privind „indigenizarea” nu au avut nicio șansă de a fi aplicate, deoarece la 2 și 7 iulie 1953, ședința Prezidiului CC al PCUS a decis abrogarea deciziilor respective, adoptate în lunile mai – iunie, pe motiv că ele au „activizat elementele burghezo-naționaliste”

în republicile unionale. Am constatat că din a doua jumătate a anilor 1950 politica de promovare a limbilor naționale din cadrul URSS a fost gradual abandonată în favoarea ierarhizării limbilor și identificării unei limbi supranaționale. Redefinirea priorităților în politica lingvistică, începând cu 1956, a dus la schimbări majore în statutul limbii ruse, care urmărește să devină treptat limba educației și culturii naționale în republicile sovietice, înlocuind limbile indigene ale popoarelor ne-ruse.

În subcapitolul **„Dezavuarea liniei slavizante din lingvistica „moldovenească”. Restabilirea normelor limbii literare române”**, am analizat dezbaterile academice privind recunoașterea identității limbii „moldovenești” cu limba română, rolul lor în lichidarea rămășițelor „neoașismului” din „limba moldovenească”. Pe parcursul cercetării, am constatat că unul dintre punctele de cotitură ale acestei abordări a intelectualității din RSSM a fost sesiunea științifică din 17-19 octombrie 1955, desfășurată la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS, în prezența somităților romanisticii sovietice de la Moscova, Leningrad, Cernăuți. Acest for științific a recunoscut identitatea lingvistică „moldo-română”, deși nu a adoptat soluții practice, considerând că „problema nu era deloc ușoară”. Articolul „Cu privire la unitatea de limbă româno-moldovenească” al romaniștilor sovietici R.A. Budagov și S.B. Bernștein, prezentat în 1956 revistei sovietice „Voprosi iazikoznania”, infirma ideile promotorilor teoriei așa-zisei „limbi moldovenești”. Cu toate că articolul nu a fost publicat, din motive politico-ideologice, acesta a avut un impact major asupra opiniilor savanților-lingviști din RSSM și a eforturilor de reabilitare a limbii române. Autorii manualului universitar intitulat „Curs de limbă moldoveneascăcontemporană”, editat la Chișinău în 1956, consemnau identitatea „limbii moldovenești” cu limba română, subliniind că „moldovenii și românii nu întâmpină greutăți în comunicarea dintre dânsii, nici în vorbirea orală, nici în cea scrisă”.

De asemenea, s-a constatat că, în perioada 1955-1957, au fost publicate mai multe articole în presa literară în care cercetătorii s-au pronunțat în favoarea restabilirii normelor limbii literare române. Dezbaterile publice privind problemele „limbii moldovenești” au determinat aprobarea de către Consiliul de Miniștri al RSSM, la 2 august 1957, a modificărilor la „Normele ortografiei și punctuației limbii moldovenești”. Aprobarea acestor modificări la normele ortografice a constituit un pas important pe calea de urmat pentru apropierea limbii literare „moldovenești” de limba română, cu toate că mai continuau să se

păstreze norme ale ortografiei „încrucișate”²⁹. Restabilirea normelor tradiționale ale limbii nu a fost finalizată pe deplin, deoarece problema redării în scris a sunetului „dj” nu era rezolvată. Cu toate acestea, după 1957, textele literare au devenit mai cizelate, autorii străduindu-se să se debaraseze de rusisme și de cuvintele „neaoșe”.

În subcapitolul „**Recuperarea moștenirii literare clasice**”, am cercetat, pe de o parte, acțiunea de recuperare a patrimoniului literar clasic și, pe de cealaltă parte, controversa dintre autoritățile comuniste și intelectualii din RSSM. Am subliniat că „liberalizarea” vieții politice și culturale, generată de „dezgheț”, a avut un impact major asupra eforturilor intelectualității de valorificare a operei scriitorilor clasici români interziși după 1940. În anul 1957, cercetătorii literari de la Institutul de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS au editat o serie de cărți, consacrate operei unor cărturari și scriitori români, născuți în fostul Principat Moldova. În aprilie 1958, cu concursul forurilor de partid, în parcul „A.S. Pușkin” din Chișinău a fost inaugurată „Aleea clasicilor”. În același timp, a fost editat volumul I al „Istoriei literaturii moldovenești”, care constituia un bilanț al acțiunii de recuperare a scriitorilor clasici români.

În procesul de analiză, am evidențiat faptul că cercetătorii literari, oamenii de litere, care pledau pentru valorificarea operelor scriitorilor clasici, nu numai din fostul Principat Moldova, dar și din alte regiuni istorice românești, erau acuzați de către oponenți de „însușire necritică” a moștenirii literare și de idealizare a scriitorilor clasici, de preluare nediferențiată și includere a acestor scriitori într-un „torent unic”. Încercările unor literați de a scrie despre „specificul național” în literatura „moldovenească” erau imediat taxate în presa de partid. În 1959 a izbucnit o disputa între revista „Kommunist Moldavii”, publicație a CC al PCM, și revista „Nistru”, publicație a Uniunii Scriitorilor din RSSM, privind modul de interpretare a moștenirii literare clasice. În anii următori, presa de partid din RSSM a lansat atacuri brutale împotriva exponenților ideii comunității lingvistice și culturale moldo-române și a celor care au dat dovadă de „tendințe naționaliste și nihiliste”. Ședința comună lărgită a biroului Secției științe sociale a AȘ a RSSM și a comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din 29 noiembrie 1962 a „rezolvat” problema moștenirii literare clasice în RSSM. Aceasta însemna că operele scriitorilor din trecut trebuiau să „fie puse în slujba construcției comunismului” și că scriitorii erau obligați să adopte metoda „realismului socialist” în creație. Dincolo de caracterul lor ideologizat, discuțiile despre patrimoniul literar au avut efecte benefice asupra

---

²⁹Boldișor, V. Martirajul lui Ion Vasilenko. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură. Serie nouă*. 2019, nr. 3-4, p. 61.

literaturii din RSSM. După o perioadă de peste un deceniu de nihilism și dogmatism, recuperarea clasicilor a dus la îmbogățirea limbii literare, creșterea nivelului de instruire și cunoaștere a limbii și literaturii, dezvoltarea prozei și poeziei.

În subcapitolul „**Renașterea spiritului național**”, am notat că în RSS Moldovenească opoziția față de politica națională a centrului era mult mai vizibilă în rândul intelectualilor și studenților, chiar dacă nu la fel de puternică ca în republicile baltice sau în Ucraina. Această situație se explică și prin faptul că aici nu a existat o conducere națională numeroasă și influentă care să apere și să promoveze interesele populației majoritare. Ziarul „Cultura”, fondat în 1954, revistele „Chipăruș” și „Nistru”, ambele fondate în 1957, vor da tonul vieții culturale din RSSM. Revista „Nistru”, pe timpul exercitării mandatului de redactor-șef de către scriitorul George Meniuc (ianuarie 1957- septembrie 1959), a devenit „tribună de la care oamenii de litere și cultură au pledat pentru unitatea spirituală românească”³⁰. În paginile revistei au fost reflectate, în afară de evenimentele literare din RSSM, și unele din RSR, fiind publicate relatări despre manifestările culturale din România, interviuri cu scriitori, dramaturgi români. Autoritățile comuniste au fost alertate din cauza creșterii cazurilor de manifestări „naționaliste” în rândul studenților, ca urmare a revendicării dreptului la istoria națională, limba română, alfabetul latin. Acțiunile respective ale tineretului au fost o consecință directă a eforturilor savanților filologi din URSS din a doua jumătate a anilor '50 de a recunoaște unitatea lingvistică moldo-română și a propunerilor făcute de unii savanți și intelectuali din RSSM de a reveni la grafia latină. Pe baza documentelor de arhivă, am constatat că anii 1956-1959 au simbolizat pentru RSSM o „gură de aer” necesară după sufocantul deceniu stalinist al perioadei postbelice în care limba și cultura română au fost supuse celor mai sinistre experimente de mutilare. Mișcarea de renaștere a spiritului național din RSSM din această perioadă a marcat debarasarea de balastul stalinist în limbă și cultură și armonizarea, atât cât a fost posibil atunci, cu limba și cultura română.

În subcapitolul „**Atacul autorităților împotriva intelectualității**”, am cercetat strategiile autorităților sovietice de combatere a curentului de renaștere națională în RSSM și de blocare a destalinizării. Am subliniat că în 1959, în contextul acțiunilor CC al PCUS de eliminare a elitelor naționale ale republicilor ne-ruse, organele de partid din RSSM au lansat noi atacuri la adresa intelectualității naționale. Astfel, la Plenara a IX-a a CC al PCM din 22-

---

³⁰ Beșleagă, V. *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)*. Chișinău: Cartier, 2008, p. 31.

23 septembrie 1959, mai mulți scriitori și cercetători literari au fost aspru criticați, pe motiv că în studiile și materialele publicate au promovat „idei naționaliste”. Autoritățile comuniste susțineau că în RSSM „manifestările naționaliste” ieșeau la iveală în discuțiile privind „limba moldovenească” sau politica de cadre, în atitudinile de localism când era vorba de rezolvarea problemelor economice, în „defăimarea prieteniei cu marele popor rus”, în „aprecierea rolului altor popoare în dezvoltarea culturii naționale sau a trecutului istoric al poporului moldovenesc”. Un alt aspect al „manifestărilor naționaliste” a fost reprezentat de fenomenul „poluării limbii moldovenești” cu „românisme” de către redactori, oameni de litere și apropierea de standardele limbii române literare. De fapt, atacurile au vizat intelectualii formați în interbelic, „tradiționaliștii”, dar și discipolii lor din generațiile mai tinere care se identificau cu limba și cultura română. Hotărârea „Despre măsurile de îmbunătățire a activității politice de masă în rândurile oamenilor muncii din republică”, adoptată în cadrul plenary a IX-a a CC al PCM din 23 septembrie 1959, dezaproba „manifestările de naționalism” ale reprezentanților oamenilor de creație, intelectualității și studenților, solicitând organelor de partid și de stat să intensifice lupta cu „rămășițele ideologiei capitalismului” și să „demaște tendințelor naționaliste”. Această „nouă linie politică” marchează anularea libertății de gândire proclamată de „dezghețul” lui Hrușciiov și de revenire la dogmatismul ideologic.

În Capitolul 4 – RĂZBOIUL PROPAGANDISTIC AL URSS ÎMPOTRIVA RSR ȘI REDIMENSIONAREA PROIECTULUI IDENTITAR ÎN RSSM (1965-1985) – am cercetat impactul războiului propagandistic antiromânesc asupra proiectului identitar „moldovenesc” de la mijlocul anilor 1960. În subcapitolul „**Accelerarea proceselor de contopire a popoarelor sovietice**”, am menționat că preluarea conducerii URSS de către L. Brejnev a însemnat revenirea, într-o formă voalată, la vechea politică stalinistă de rusificare a popoarelor ne-ruse. Acest fenomen s-a manifestat, pe de o parte, prin intensificarea politicii de „apropiere și fuziune” a popoarelor, prin intermediul creșterii rolului limbii ruse ca limbă de comunicare „internațională”, a „bilingvismului” ruso-național, promovarea patriotismului sovietic, exacerbarea rolului poporului rus și a culturii ruse. Pe de altă parte, au fost reluate metodele mai vechi de descurajare a oricăror manifestări ale sentimentelor naționale, de combatere a „naționalismului”, de intensificare a controlului centrului asupra periferiilor și de exercitare de către ruși și ucraineni a rolului dominant în diferite structuri administrative și economice.

În subcapitolul „**Războiul propagandistic antiromânesc al URSS. Etape și caracteristici**”, am notat că în anul 1965, ca răspuns la politica de distanțare a Bucureștiului de RSR, conducerea sovietică a declanșat un război propagandistic antiromânesc în care RSSM a acționat ca avangardă. Această politică a URSS față de România a fost determinată și de renunțarea politicianilor și savanților români la vechile abordări, de inspirație sovietică, privind tratarea evenimentelor din istoria națională și orientarea spre reinterpretarea discursului istoric. Acțiunile practice ale PCUS și PCM au constat dintr-un ansamblu de măsuri care acoperă toate aspectele legate de identitatea și cultura națională. În prima perioadă a acestui război propagandistic antiromânesc (1965-1970), precum și în cea de-a doua perioadă (1970-1975), accentul a fost pus pe cercetarea istorică pentru „crearea unei autentice istoriografii a poporului moldovenesc”. De asemenea, au fost elaborate măsuri de eliminare a circulației cărților și presei românești, de restricționare a schimburilor de turiști și de limitare a contactelor umane dintre RSSM și RSR. Din a doua jumătate a anilor 1970, are loc o intensificare a războiului propagandistic al URSS și, implicit, al RSSM împotriva României. În mod oficial, noua etapă, a treia, a acestui război a început după adoptarea unei rezoluții a CC al PCM intitulate „Hotărârea CC al PCUS «Cu privire la măsurile suplimentare în domeniul muncii ideologice în legătură cu intensificarea propagandei naționaliste române ce lezează interesele URSS»” din 12 ianuarie 1976. Am subliniat că, spre deosebire de o serie de alte hotărâri anterioare, care conțineau argumente, clarificări, explicații „teoretice”, cea din 12 ianuarie 1976 a fost în exclusivitate „tehnică”, limitându-se doar la enumerarea sarcinilor care trebuiau îndeplinite de instituțiile științifice, educative, culturale, ideologice din RSSM, pentru a contracara influența politicii de la București asupra populației din RSSM. În urma adoptării acestei decizii, în contextul hotărârii similare a CC al PCUS din 15 octombrie 1975, în paralel cu amplificarea campaniei de contracarare a istoriografiei din România, s-au intensificat și presiunile diplomatice ale URSS asupra RSR. Toate aceste acțiuni au avut drept scop forțarea părții române să renunțe la promovarea propriilor concepții privind istoria relațiilor ruso-române și sovieto-române și să recunoască existența „limbii moldovenești” și a „națiunii moldovenești” independente de limba și națiunea română. Am remarcat, de asemenea, că la sfârșitul anilor 1970 - începutul anilor 1980, în legătură cu tensionarea relațiilor URSS cu țările din „blocul capitalist”, PCUS a dat start unei noi etape, a patra, a războiului propagandistic împotriva acestor țări, determinând și o nouă extindere a luptei cu manifestările „naționaliste” și antisovietice din RSSM. În urma reevaluării priorităților politicii externe, conducerea de la Moscova a slăbit, la nivel diplomatic, confruntarea

istoriografică cu Bucureștiul, transferând această dispută pe terenul academiilor și istoricilor din URSS, RSSM și RSR. În noul context internațional, confruntarea istoriografică cu RSR devine parte a confruntării ideologice a URSS cu SUA și țările occidentale. La 29 decembrie 1981, Biroul CC al PCM a adoptat hotărârea „Cu privire la intensificarea în continuare a luptei împotriva propagandei burgheze și revizioniste îndreptate împotriva RSS Moldovenești”, care va marca cea de-a patra perioadă a războiului propagandistic împotriva RSR. Spre deosebire de hotărârile CC al PCM din 1976 și 1978, care vizau doar RSR, această hotărâre include RSR în cadrul internațional al „ofensivei burgheze și revizioniste” asupra URSS, trasând respectiv și obiectivele războiului propagandistic al URSS împotriva acestor pericole. Hotărârea în cauză va ghida și defini activitatea propagandistică din RSSM împotriva RSR în perioadă 1982-1986. La 19 august 1986, Biroul CC al PCM a adoptat o altă hotărâre „strict secretă” intitulată „Cu privire la starea lucrurilor și măsurile de intensificare a educației patriotice și internaționaliste a populației republicii, lupta împotriva manifestărilor de naționalism”, care va marca o nouă etapă – a cincea – în activitatea ideologică și propagandistică a PCUS și PCM de contracarare a influenței istoriografiei și a mass-media din RSR asupra populației din RSSM, stabilind anul 1990 ca orizont de timp pentru realizarea sa.

În subcapitolul **„Dezvoltarea conceptului etnogenezei «poporului moldovenesc»**”, am subliniat că la începutul anilor 1970, pentru a contracara teza privind unitatea românească a istoriografiei din RSR, conducerea PCM a ordonat instituțiilor academice elaborarea unor lucrări de etnogenază a „poporului moldovenesc”. Obiectivul nedeclarat al acestor acțiuni era fundamentarea, pe baze „științifice”, a teoriei formării „poporului moldovenesc” diferit de cel român. În acest scop, în cadrul Secției științe sociale a AȘ al RSSM, a fost creat „Consiliul științific pentru studierea complexă a problemei «Relațiile dintre slavi și volohi și geneza poporului moldovenesc»”. Acest corp științific a inclus etnografi, arheologi, istorici nu numai din Chișinău, dar și din Moscova, Kiev, Lvov. Președinte a fost desemnat N. Mohov, membru-corespondent al AȘ al RSSM, vice președinți – doctorii în istorie V. Zelenciuk și P. Sovetov. Prima sesiune a avut loc în mai 1970, iar până în 1978 au fost organizate 8 sesiuni. Concluziile sale s-au reflectat în studiul de sinteză privind formarea „poporului moldovenesc”, elaborat în 1978 de N. Mohov. Pe scurt, această „teorie” este rezumată în următoarele idei: spațiul dintre Prut și Nistru nu a fost supus procesului de romanizare, cunoscând o anumită „influență romană”; geto-dacii nu au fost strămoșii „moldovenilor”. Slavii au locuit pe aceste teritorii încă din secolul VI, iar după fuziunea populației romanizate

cu slavii în secolele VI-IX a avut loc formarea unei comunități etnice noi – a „volohilor” („valahi”, „vlahi”, „vlehi”, „blahi”)³¹, care locuiau atât la sud cât și la nord de Dunăre. În secolele IX-XII „volohii” de la sud și nord de Dunăre „s-au individualizat” în două popoare est-romanice diferite: valahii (muntenii) și moldovenii. Procesul de individualizare a „popoarelor romanice de răsărit”, cu alte cuvinte a „moldovenilor” și „muntenilor”, a fost explicat în lumina următoarei narațiuni. În secolele IX-XII, în urma contactelor cu slavii, „volohii” de la sud și nord de Dunăre vor trece printr-un proces de modificare etnică. În timp ce „volohii” de la sud de Dunăre nu vor mai suferi schimbări în profilul etnic pe parcursul secolelor următoare, cei de la nord de Dunăre vor suferi și o a doua schimbare în secolele XII–XIV, în urma contactelor cu slavii de răsărit. Contactele „volohilor” dintre Carpați și Nistru cu „slavii de răsărit, iar mai apoi cu populația rusă veche, a dus la încheierea procesului de separare etnică și transformarea acestui grup al volohilor într-un popor moldovenesc independent”. Aceste „particularități specifice ale substraturilor sud-slave în Muntenia și est-slave în Moldova – au determinat, într-o măsură foarte mare, diferențele între culturile popoarelor moldovenesc și valah (muntean)”³².

În subcapitolul **„Eforturile URSS în propaganda istoriei RSSM pe arena internațională”**, am analizat modul în care autoritățile sovietice au promovat „realizările națiunii moldovenești” în exteriorul URSS. După ce, în vara anului 1968, România luase o poziție categorică referitoare la invazia sovietică a Cehoslovaciei, credibilitatea și influența ei în lumea occidentală a crescut exponențial. Oficialii sovietici erau de părere că România ar putea folosi această influență pentru a-și promova „interesele” cu privire la RSSM, prezentând-o în exterior ca pe o republică „înapoiată din cauza politicilor sovietice” și locuită tot de români, aflați în comunitate de limbă, cultură și tradiții. Pe parcursul anilor 1960-1980 sistemul de propagandă sovietic acordă o atenție sporită promovării tezelor despre națiunea și cultura „moldovenească” pe arena internațională. Imaginea RSSM în străinătate a început să fie din ce în ce mai prezentă prin turneele ansamblurilor artistice moldovenești, în special în țările de limbi neo-latine – Franța, Italia, statele latino-americane. În plus, la sfârșitul anilor 1960-mijlocul anilor 1970 în mass-media internațională au fost publicate mai multe materiale de presă referitoare la RSSM. Misiunile diplomatice sovietice în străinătate au făcut lobby pentru RSSM, distribuind diverse documente sub formă de broșuri, monografiile despre trecutul acestei republici sovietice și „realizările” sale economice și culturale. Un rol important în

³¹ Мохов, Н.А. *Очерки формирования молдавского народа*. Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1978, с. 54.

³² *Формирование молдавской буржуазной нации*. Отв. редактор А.М. Лазарев. Кишинев: Штиинца, 1978, с. 36.

cadrul acestor acțiuni l-a avut MAE sovietic, care a organizat pentru reprezentanții corpului diplomatic străin acreditat la Moscova diverse vizite de documentare în RSSM pentru a-i familiariza cu istoria și realizările ei economice și culturale, iar misiunile diplomatice sovietice în străinătate au desfășurat diverse manifestări dedicate RSSM.

În subcapitolul „**Amplificarea tendințelor de teoretizare a «limbii moldovenești» distincte**”, am remarcat că una dintre coordonatele războiului propagandistic antiromânesc al URSS de la începutul anilor 1970 a fost cultivarea diferențelor față de cultura română, inclusiv prin promovarea ideilor teoretice despre „limba moldovenească” de sine stătătoare. Lingviștii de la Chișinău scoteau în evidență specificul dezvoltării „limbii moldovenești” în perioada sovietică, transformarea continuă a tuturor aspectelor ei, schimbările din lexic, sintaxă, stilistică ca urmare a influenței limbii ruse. S-a încercat identificarea „neconcordanțelor” dintre „limba moldovenească” și limba română, afirmându-se că realitățile specifice din RSR au generat apariția unor cuvinte care nu au echivalent în „limba moldovenească”. În calitate de exemple erau aduse următoarele unități lexicale: *gestiune, parizer, agenție de voiaj, consiliu de conducere, municipalitate, județ, comună, liceu*. Se pretindea că limba rusă exercita o influență majoră asupra lexicului, sintaxei și stilisticii „limbii moldovenești”, cauzând diferențe în raport cu limba română. Mergând pe această linie de argumentare, autorii menționau că, deși în dicționarele „limbii moldovenești” mai figurau o serie de unități lexicale, precum *tartină, crenvurști, frigăruie, cart, basculantă, țuică, borderou, indigo, franzelă, sacou, contor, teracotă, chiflă, pateu*, care erau caracteristice limbii române literare și vorbite, în „limba moldovenească” vorbită aceste cuvinte „demult nu mai sunt folosite”, locul lor fiind luat de cuvintele rusești: *buterbrod, sosiscă, șașlâc, vahtă, samosval, samogon, vedomoste, copircă, baton, curtcă, sciotcic, cafel, bulcă, pirojoc*.

Am subliniat, de asemenea, că în lucrarea „Formirovanie romanskikh iazîkov. Moldavskii iazîk”, elaborată sub coordonarea lui Gh.V. Stepanov, director al Institutului de Lingvistică al AȘ a URSS, editată în 1983, cercetătoarea Institutului de Limbă și Literatură, membru-corespondent a AȘ a RSSM, T.P. Iiașenko a analizat „bazele teoretice și metodologice ale dezvoltării limbii moldovenești în perspectivă istorică”, particularitățile „limbii moldovenești literare”. Ea a pretins că a identificat o serie de particularități ale „limbii moldovenești” în raport cu limba română în însăși structura limbii. Ca un exemplu al diferențelor a fost adus modul în care erau alcătuite sintagmele după modelul limbii ruse: *metod rukovodstva – metoda conducerii, agressivnaia voina – războiul agresiv, șkola-internat*

– *școala-internat*³³. Utilizarea în „limba moldovenească” a sintagmelor sintetico-flective (*metoda conducerii, război agresiv*), în detrimentul îmbinărilor sintetico-analitice (*metodă de conducere, război de agresiune*), a servit drept „argumente” a deosebirilor între cele două limbi standard³⁴. În calitate de trăsături distinctive ale „limbii moldovenești” au fost evidențiate intonația și accentul, care, „în marea majoritate a cazurilor, copiau formele rusești”. De asemenea, au fost menționate o serie de lexeme din limba rusă, care pătrundeau în „limba moldovenească literară”, cât și prezența grafiei ruse (chirilice) ca element „definitiv” al „limbii moldovenești”³⁵. Autorii acestui tip de argumentare hilară ignorau faptul că deosebirile invocate nu afectau structura gramaticală a „limbii moldovenești”. Cu toate rusismele infuzate în lexic, „limba moldovenească” scrisă de la sfârșitul anilor 1980 era identică cu limba română standard. Unica deosebire, care ținea de formă, dar nu de esență, rămânea grafia rusă (chirilică).

În subcapitolul „**Neutralizarea influenței RSR și izolarea culturală a RSSM**”, am analizat procesul restricționării presei și cărților din RSR, limitării schimburilor turistice și contactelor între rudele din RSSM și RSR. După cum am văzut, în baza documentelor de arhivă, războiul propagandistic sovietic împotriva României s-a concentrat nu numai pe dezavuarea cursului politic al conducerii PCR, ci și pe contracararea „influenței românești” pentru izolarea culturală a RSSM de RSR. Astfel, prin limite impuse succesiv, autoritățile din RSSM au reușit să „soluționeze”, în linii mari, în anii 1966-1970, „problema” circulației literaturii și presei din RSR. Cu toate acestea, atâta timp cât în alte republici și regiuni ale URSS nu existau impedimente în privința abonării la presa periodică românească, aceasta continua să ajungă la abonații din RSSM. După 1975, în urma unor cereri constante din partea conducerii PCM către CC al PCUS, posibilitățile românilor din RSSM de a subscrie la edițiile periodice din România în alte zone ale URSS, vor fi radical limitate, astfel că revistele, ziarele și cărțile românești, chiar dacă aveau mare căutare, mai ales, în rândul intelectualității și tineretului, nu mai puteau fi procurate. În ciuda tentației de a nu permite nicio comunicare între rudele și prietenii din RSSM și RSR, conducerea sovietică a avut, totuși, o abordare diferențiată a diferitelor tipuri de relații umane dintre locuitorii ambelor maluri ale Prutului. Astfel, pentru a influența cetățenii din România și a crea o opinie nefavorabilă față de conducerea de la București, guvernării de la Chișinău au acceptat, începând cu 1966, o anumită creștere a contactelor umane, a schimburilor de turiști și a vizitelor în scopuri private

³³ Ильяшенко, Т.П. *Формирование романских языков. Молдавский язык*. Кишинев: Штиинца, 1983, с. 29.

³⁴ Heitmann, K.. *Limba și politică* în Republica Moldova. Chișinău: ARC, 1998, p. 76.

³⁵ Ильяшенко, Т.П. *op. cit.*, с. 30.

între cetățenii RSSM și RSR. În 1978, când războiul propagandistic antiromânesc a atins apogeul, conducerea RSSM a cerut instituțiilor ierarhic superioare de la Moscova să modifice politica de până atunci față de schimburile de turiști cu RSR, inclusiv să rectifice modalitățile, itinerariile și termenele de călătorie a turiștilor români în RSSM. Ca urmare, nu mai erau acceptate grupurile turistice care veneau din RSR în RSSM doar pentru 1-2 zile, în special, călătoriile cu autocarele și automobilele individuale. În schimb, au fost încurajate călătoriile grupurilor mari, care soseau cu trenul și aveau drept destinație principală nu Chișinăul, ci alte orașe importante din URSS (Moscova, Leningrad, Minsk, Kiev, Tașkent). Funcționarii sovietici preferau grupurile de turiști din RSR, care erau neomogene din punct de vedere etnic și erau compuse din categorii sociale de sorginte țărănească sau muncitorească.

Într-o abordare comparativă, am constatat, că spre deosebire de schimburile turistice cu RSR, care au cunoscut în general o dinamică ascendentă, numărul vizitelor private din RSR în RSSM a scăzut treptat, fiind considerate o sursă de contaminare a locuitorilor din RSSM cu idei „naționaliste”. Astfel, în anii 1966-1970, media anuală a cetățenilor RSR care au intrat în RSSM a constituit 9 800 de persoane, în 1971-1975 – 6 487 de persoane. În 1980, numărul călătorilor din RSR cu „vize individuale”, calculat în baza cererilor de invitare aprobate de către Ministerul Afacerilor Interne din RSSM, a constituit circa 4 000 – 4 400 de persoane. Pe parcursul anilor 1980, în RSS Moldovenească a continuat politica de restricționare a călătoriilor în scopuri private ale românilor de pe ambele maluri ale Prutului. Deoarece posibilitatea cetățenilor români de a călători la rudele din RSSM era limitată, iar filiera turismului era o modalitate mai ușoară pentru reîntâlnirea cu cei apropiați din RSS Moldovenească, tot mai mulți cetățeni români optau pentru călătoriile turistice în URSS. Cu toate că din 1980 Chișinăul nu mai figura ca destinație turistică separată în pachetul ofertelor agențiilor de turism din România, totuși, călătoriile turistice în URSS, prin Chișinău, le oferea turiștilor români, după ani lungi de despărțire, șansa revederii fie și „în secret” cu rudele din RSS Moldovenească.

În Capitolul 5 – „PERESTROIKA ȘI RESPINGEREA TEORIEI LIMBII ȘI IDENTITĂȚII «MOLDOVENEȘTI» (1985-1989)” – am analizat politica națională a URSS în contextul restructurării, afirmarea mișcării de renaștere națională în RSSM, demontarea bazelor teoretice ale „limbii moldovenești”, acțiunea de elaborare și adoptare a legislației lingvistice prin care a fost restabilită limba română și alfabetul latin. În subcapitolul „**Revizuirea concepției față de națiunile ne-ruse**”, am arătat că reformele inițiate de M. Gorbaciov, după instalarea sa în fruntea URSS în martie 1985, nu au prevăzut, cel puțin la etapa inițială, schimbări în politica față de națiuni.

La sfârșitul anului 1986, încercarea liderului sovietic de a-l înlătura de la conducerea Kazahstanului pe liderul kazah, D. Kunaev, și de a-l înlocui cu rusul G. Kolbin, sub pretextul luptei împotriva corupției, a dus la revolta națiunilor, care a spulberat mitul existenței „poporului sovietic” și „internaționalismului” său. În pofida acestui fapt, conducerea sovietică afirma că în URSS problemanațională a fost rezolvată. Din 1988, când climatul național se deteriorează în majoritatea republicilor sovietice, problema relațiilor dintre națiuni este inclusă în programul de reforme și democratizare.

Politica de transparență ca parte a perestroikăi, care urmărea modernizarea URSS, a avut drept efect relaxarea sistemului ideologic și represiv și consfințirea libertății de exprimare. Liberalizarea politică a generat un „dezgheț” în plan cultural, dar a creat și condiții pentru constituirea diferitor organizații și asociații „neformale”. În republicile de la periferia URSS, aceste organizații vor contribui la deșteptarea sentimentelor naționale și transformarea lor în adevărate mișcări de opoziție față de puterea centrală, fapt de neconceput până la acea vreme. Rolul principal în acest proces de renaștere națională a fost jucat de republicile baltice, care, din 1987, vor înainta revendicări de ordin lingvistic și cultural. La începutul anului 1989 asistăm la un avânt al mișcărilor naționale din republicile naționale pentru drepturile lingvistice și culturale.

În subcapitolul **„Resurecția conștiinței naționale în RSSM”** am subliniat că în RSSM, scriitorii, oamenii de știință și cultură, care s-au aflat în primele rânduri ale mișcării de renaștere națională, în condițiile restructurării, au simțit că au libertatea de a se angaja într-un proces de revitalizare a limbii și culturii naționale. Conștienți de faptul că opinia publică cere schimbări concrete, CC al PCM și Consiliul de Miniștri al RSSM au adoptat, practic în regim de urgență, la 26 mai 1987, două legi: „Cu privire la îmbunătățirea învățării limbii moldovenești în republică” și „Cu privire la îmbunătățirea învățării limbii ruse în republică”. În procesul de revitalizare a conștiinței naționale Uniunea Scriitorilor și Cenaclul literar-muzical „Alexei Mateevici” au jucat un rol decisiv. La ședințele cenaclului, organizate în fiecare duminică, se discutau subiecte anterior interzise: starea graiului matern, alfabetul latin și istoria românilor de la est de Prut.

În subcapitolul **„Demontarea bazelor teoretice ale dogmei «limbii moldovenești»”**, am subliniat că la începutul anului 1988 se observă o activizare a eforturilor intelectualității din RSSM pentru demontarea tezelor despre „limba moldovenească”. Revista „Nistru” și săptămânalul „Literatura și Arta” au devenit rapid forumul savanților pentru promovarea adevărului istoric, a ideii de identitate a „limbii moldovenești” cu limba română. În urma

presiunilor publice, la 28 decembrie 1988, „Comisia interdepartamentală pentru studierea istoriei și problemelor dezvoltării limbii moldovenești” a audiat rapoartele celor două secțiuni conduse de S. Berejan și A. Dârul. Rapoartele în cauză au respins cu argumente convingătoare tezele staliniste ale școlii lingvistice sovietice referitoare la distincția dintre așa-zisa „limbă moldovenească” și cea română. Recunoașterea identității „limbii moldovenești” cu limba română și necesitatea de a reveni la alfabetul latin au subminat, de asemenea, reperatele teoretice de bază pentru diferențierea „poporului moldovenesc” de poporul român.

În subcapitolul **„Lansarea dezbaterilor privind legile lingvistice. Rezistența aparatului de partid”**, am notat că lupta pentru combaterea ideilor sovietice privind specificul „limbii moldovenești” și transformarea statutului ei a luat avânt la începutul anului 1989, când au fost elaborate proiectele de legi lingvistice, care au proclamat „limba moldovenească” ca limbă de stat, acordând și garantând limbii ruse rolul de limbă de comunicare interetnică pe teritoriul RSSM. Conform proiectului legii privind limba de stat, funcționarii din întreprinderi și organizații aveau dreptul să aleagă limba lucrărilor de secretariat sau a relațiilor de serviciu. Minorităților naționale conlocuitoare, ucrainenilor, găgăuzilor și bulgarilor, li se garanta dreptul la dezvoltarea și folosirea propriilor limbi. Proiectul de lege respectiv, elaborat de Prezidiul Sovietului Suprem al RSSM, a stârnit discuții publice aprinse, deoarece statutul de limbă oficială prevăzut pentru „limba moldovenească” nu garanta utilizarea sa deplină.

Am arătat, de asemenea, că procesul de revenire la limba română și la alfabetul latin în RSSM a fost extrem de dificil. Discutarea proiectelor de legi lingvistice a scos în evidență opoziția PCM față de revendicările culturale legitime ale mișcării de renaștere națională, care erau percepute ca pericole de natură să zdruncine pilonii existenței RSSM și să pericliteze carierele politice ale nomenclaturii comuniste. Cu toate acestea, sub presiunea mișcării naționale, autoritățile din RSSM au făcut concesii prin acceptarea elaborării proiectelor de legi privind conferirea statutului de limbă de stat „limbii moldovenești” și funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSSM. În încercarea de a devia satisfacerea cerințelor mișcării de renaștere națională, liderii CC al PCM au folosit presiunea și manipularea pentru a legifera nu revenirea, ci trecerea la grafia latină; coexistența grafiei latine cu grafia rusă pe o perioadă nedeterminată; existența „limbii moldovenești” independente, fără nicio referire la identitatea acesteia cu limba română.

În subcapitolul „**Repunerea în drepturi a limbii române și a alfabetului latin în cadrul Sesiunii a XIII-a a Sovietului Suprem din RSSM**”, am remarcat că propunerea unor deputați rusolingvi, care doreau perpetuarea situației privilegiate a limbii ruse, de a decreta două limbi de stat – „moldovenească” și rusă – nu a fost acceptată. De asemenea, nu a fost acceptată pe deplin nici inițiativa lui S. Grossu, ca „limba moldovenească” să fie decretată doar limbă de stat, iar rusa – limbă de comunicare interetnică în RSSM (deși limbilor „moldovenească” și rusă li se conferea un statut juridic diferit, ele, de fapt, trebuiau să exercite aceleași funcții sau, în cea mai mare parte, funcții identice, ceea ce nu putea contribui la redresarea situației lingvistice în RSSM). În ciuda acestei propuneri, „limba moldovenească” a fost proclamată atât limbă de stat, cât și limbă de comunicare interetnică în RSSM. Pe de altă parte, sub presiunea Moscovei, propunerea prim-secretarului CC al PCM a fost reflectată în legea privind funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul RSSM, unde și rusa a devenit limbă de comunicare interetnică. În concluzie am subliniat că teoriile limbii și națiunii „moldovenești” de extracție stalinistă, care au dominat sfera publică timp de peste 45 de ani, au suferit în 1989 un eșec evident.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetarea privind construirea identității naționale în RSS Moldovenească ne-a condus la următoarele concluzii:

1. Una dintre cele mai importante identități, la nivel individual, colectiv sau comunitar este identitatea națională. Există mai multe conceptualizări ale termenului de identitate națională. Cu toate acestea, potrivit unei accepțiuni comune, identitatea națională desemnează conștiința apartenenței la un grup specific, la o națiune. Identitatea națională, ca cea mai rezistentă dintre toate identitățile colective existente, care legitimează ori influențează, obiectivele, politicile implementate sau practicile administrative ce guvernează viața de zi cu zi a fiecărui cetățean, include următoarele elemente: teritoriul, ideea de patrie, memoria istorică, miturile, simbolurile și tradițiile etc.

2. După cum am subliniat în capitolul 2.2, odată cu ocuparea Basarabiei în iunie 1940 și reocuparea ei în martie 1944, autoritățile sovietice au implementat modelul de construcție identitară practicat în RASSM pentru a rupe provincia de la trunchiul etnic românesc și a modifica conștiința națională a populației din acest teritoriu. Una dintre sarcinile cheie ale acestui proiect în teritoriul dintre Prut și Nistru a fost deconstruirea identității românești. În capitolul 2.3, am stabilit că reluarea programului de „moldovenizare” și „indigenizare” din fosta RASSM a fost o manevră tactică menită să asigure o legătură mai strânsă între noua

conducere, străină de limba și tradițiile locale, și populația indigenă pentru realizarea cu succes a sovietizării Basarabiei. Deconstrucția identității „moldovenești” în primul deceniu postbelic a fost însoțită de acțiuni pe două direcții principale: instigarea urii față de „ocupantul român” și desfășurarea acțiunilor de distrugere a „naționaliștilor moldo-români”. În capitolul 2.4 am remarcat rolul istoriografiei sovietice, inclusiv a istoriografiei din RSSM, în rescrierea istoriei „poporului moldovenesc” și elaborarea unei teorii adecvate a etnogenezei sale. Am dezvăluit modul selectiv de recunoaștere a scriitorilor clasici români în cadrul permis de schema teoretică a „poporului moldovenesc”. Astfel, dintre scriitorii români, numai scriitorii născuți în Moldova de peste Prut până la 1859 au fost considerați scriitori „moldo-români” și au fost acceptați în patrimonial literar clasic al RSSM.

3. În cercetarea noastră am menționat că anii 1953-1964 au fost perioada de relativă liberalizare a vieții politice și culturale în URSS. Pentru RSSM anii „dezghețului” au însemnat descătușarea libertății de gândire, consolidarea eforturilor de reabilitare a limbii române, de recuperare și punere în circuit a valorilor literare clasice. În capitolul 3.2, am arătat circumstanțele în care a fost dezavuată linia slavizantă din lingvistica „moldovenească” și rolul dezbaterilor academice cu participarea unor somități ale lingvisticii sovietice. Am subliniat impactul sesiunii științifice a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a AȘ a URSS din 17-19 octombrie 1955, la care au participat nume de rezonanță ale romanisticii sovietice, în timpul căreia s-a recunoscut că „limba moldovenească” este identică cu limba română. Dezbaterile publice privind ortografia „limbii moldovenești” inițiate de lingviști, cercetători literari, scriitori nu au rămas fără rezultat, astfel încât la 2 august 1957 Consiliul de Miniștri al RSSM a aprobat modificările la „Normele ortografiei și punctuației limbii moldovenești”, care anulau normele ortografiei din 1945. În urma studierii surselor documentare, am stabilit că renunțarea la analiza vulgar-sociologică a operelor literare a creat condiții pentru inițierea discuțiilor privind reabilitarea scriitorilor români clasici interziși după 1940. O atenție sporită a fost acordată analizei creației lui Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Bogdan Petriceicu Hasdeu. Intensificarea eforturilor de valorificare a scriitorilor clasici a avut loc în contextul unei polemici înverșunate între reprezentanții „frontului ideologic” și intelectuali. Cercetătorii literari erau acuzați de „însușire necritică” a moștenirii literare și de idealizare a scriitorilor clasici, de preluare nediferențiată și includere a acestor scriitori într-un „torent unic”. Așa cum am văzut în capitolul 3.5, tot acest reviriment cultural a condus la o mobilizare a eforturilor instituțiilor ideologico-propagandistice din RSSM în lupta împotriva curentului de renaștere națională.

Țintele atacurilor au fost intelectualii, mai ales cei formați în interbelic, care se identificau cu limba și cultura română, cu scopul de a-i izola și a lichida orice urmă de afinitate identitară, lingvistică și culturală cu România. Prin urmare, între 1960-1962 toate acțiunile CC al PCM s-au concentrat pe îndeplinirea hotărârilor plenarei din septembrie 1959, ceea ce a însemnat abolirea libertății de gândire și revenirea la dogmatismul ideologic.

4. Analiza din capitolul 4 a războiului propagandistic antiromânesc, lansat în 1965 de PCUS și PCM, a permis să elucidăm motivele redimensionării proiectului identitar în RSSM. Astfel, am stabilit că această răsturnare politică a avut ca scop implementarea unui plan de acțiune cuprinzător pentru promovarea distinctivității așa-numitei „limbi și culturi moldovenești” în raport cu limba și cultura română. Printre sarcinile centrale se număra elaborarea pe baze noi a mitologiei istorice a „poporului moldovenesc”. În capitolul 4.3, am evidențiat modul în care istoricii din RSSM i-au „descoperit” și i-au introdus în genealogia moldovenilor pe „volohi”, ca „cei mai apropiați strămoși ai poporului moldovenesc”. În capitolul 4.5, am arătat că ideea de „cultură moldovenească” nu a putut reuși decât prin ancorarea în conștiința publică a ideii de „limbă moldovenească de sine stătătoare”. De aceea lingviștii de la Chișinău au perseverat pe specificul „dezvoltării limbii moldovenești” în perioada sovietică, insistând asupra transformărilor constante ale lexicului, sintaxei și stilisticii, sub influența limbii ruse. În perioada la care ne referim, propaganda sovietică a făcut eforturi colosale pentru a implanta ideea de „popor moldovenesc” cu propria sa istorie și cultură. Acțiunile dirijate pe arena internațională, prin intermediul misiunilor diplomatice sovietice în străinătate și a corpului diplomatic străin de la Moscova, au fost menite să sublinieze caracterul specific, original al „națiunii moldovenești”.

5. În urma analizei documentelor de arhivă privind neutralizarea influenței românești și izolarea culturală a RSSM, am ajuns la concluzia că războiul propagandistic sovietic împotriva României nu a avut ca scop doar descurajarea cursului politic al conducerii PCR. Acest război a cuprins un plan de acțiune multilateral pentru contracararea „influenței românești” și izolarea culturală a RSSM de RSR. Astfel, în 1966, CC al PCM a adoptat o decizie specială privind limitarea circulației literaturii și a presei din RSR și stabilirea unui control strict asupra acesteia. Ca urmare, numărul de cărți din rețeaua comercială, precum și abonamentele la presa română, începe să scadă de la an la an. În capitolul 4.6, am subliniat că, spre deosebire de schimburile turistice cu România, care au fost în mare parte mai dinamice, numărul de vizite private din RSR în RSSM a scăzut treptat, fiind considerate o sursă de contaminare cu idei „naționaliste”. Pentru comparație, în perioada 1966-1970, media anuală a călătorilor cu vize private din RSR în RSSM a fost de 9 800 de persoane, iar în 1971-

1975 – de 6 487 de persoane. În 1980, numărul călătorilor cu vize individuale din RSR în RSSM a scăzut în continuare față de anii precedenți, după ce Ministerul Afacerilor Interne de la Chișinău a aprobat vizele de călătorie pe baza invitațiilor la doar aproximativ 4 400 de cetățeni români.

6. În capitolul 5.2, am evidențiat impactul politicii de transparență a lui Gorbaciov asupra proceselor de revitalizare a limbii și culturii naționale din RSSM, modul în care au fost demascate tezele lingvisticii sovietice de inspirație stalinistă privind distincția dintre așa-zisa „limbă moldovenească” și română. Au fost subliniate argumentele pentru recunoașterea identității „limbii moldovenești” cu limba română și necesitatea revenirii la grafia latină, ceea ce a subminat și baza de diferențiere a „poporului moldovenesc” de cel român. În capitolul 5.4, am arătat că lupta pentru combaterea tezelor sovietice privind independența „limbii moldovenești” și transformarea statutului ei a luat amploare la începutul anului 1989, când au fost elaborate proiectele de lege privind limba de stat în RSSM. Deși se prevedea acordarea unui statut oficial „limbii moldovenești”, acest fapt nu garanta utilizarea sa plenară în toate sferele vieții. Repunerea limbii române și a alfabetului latin în drepturile lor firești în RSSM a fost un proces dificil. Cu toate acestea, sub presiunea mișcării naționale, autoritățile din RSSM au trebuit să-și reconsidere atitudinea intransigentă, acceptând, după mai multe tergiversări, elaborarea proiectelor de legi care repuneau, propriu-zis, în drepturi limba română. În contextul dezbaterilor tensionate de la Sesiunea a XIII-a a Sovietului Suprem al RSSM, propunerea unor deputați rusolingvi, care doreau să perpetueze situația privilegiată a limbii ruse, de a decreta două limbi de stat – „moldovenească” și rusă – nu a fost acceptată. În mod similar, nu a fost acceptată pe deplin nici inițiativa liderului PCM, S. Grossu, la sugestia Moscovei, ca „limba moldovenească” să fie decretată doar limbă de stat, iar rusa – limbă de comunicare interetnică în RSSM. În ciuda acestor propuneri, „limba moldovenească” a fost proclamată atât limbă de stat, cât și limbă de comunicare interetnică în RSSM. Pe de altă parte, propunerea prim-secretarului CC al PCM, neinclusă în legea privind limba de stat, și-a găsit locul în legea privind funcționarea limbilor vorbite, care conferă limbii ruse statutul de limbă de comunicare interetnică pe teritoriul RSSM.

7. Proiectul sovietic de construcție lingvistică, precum și întregul proiect de construcție identitară în RSSM, s-a bazat pe minciună și fals, încercându-se, înainte de toate, fabricarea unei limbi „naționale” distinctă de limba română, ruptă de tradițiile istorice și culturale prin impunerea alfabetului rusesc, infuzarea rusismelor în lexic și stabilirea de reguli pentru construirea frazelor bazate pe modelul limbii ruse. În anii 1988-1989, atunci când monopolul Partidului Comunist asupra folosirii forței a fost oarecum slăbit, savanții-filologi nu au ezitat să spună adevărul și, în cele din urmă, să demonteze mistificările cu privire la așa-zisa „limbă moldovenească” de sorginte stalinistă.

8. Analiza proiectului identitar din perspectiva acțiunii de deconstrucție a identității românești (de exterminare a elitelor culturale, de deportare a zeci de mii de persoane din rândul celor mai conștienți purtători ai conștiinței naționale românești, de distrugere a simbolurilor identitare), dar și a acțiunii de construire a noilor fundamente etnoculturale „moldovenești” (de recalibrare a teoretizărilor privind independența „limbii și culturii moldovenești”, de amplificare a deznaționalizării pe scară largă, în contextul politicii sovietice de omogenizare a popoarelor neruse din anii 1970-1980, de deformare a conștiinței naționale), dezvăluie esența sa diabolică. Este clar că efortul autorităților sovietice de a construi o identitate „moldovenească” cu propria limbă, cultură și tradiții, mobilizând în acest scop forțe umane și financiare enorme, nu a avut rezultatele așteptate. Autorii acestui proiect au pornit de la o premisă falsă, pretinzând că pot construi o identitate și cultură „moldovenească”, negând și înlocuind limba și valorile literare românești cu un idiom artificial și cu o pseudo-literatură de sorginte proletară. Or, populația locală din RSSM nu era în situația unui popor fără limbă, tradiții și rădăcini istorice. În ciuda utilizării unor vaste mijloace de îndoctrinare și deznaționalizare, atât brutale, cât și subtile, caracterul etnic al populației a rămas același. Școala, mass-media, instituțiile de cultură naționale, dincolo de funcțiile de îndoctrinare și de înrădăcinare în conștiința oamenilor a identității „moldovenești”, au contribuit la păstrarea și perpetuarea limbii române și spiritului național. Condițiile mai favorabile generate de liberalizarea climatului politic din anii „dezghețului” au înlăturat, fie și parțial, balastul epocii staliniste, permițând dezvoltarea limbii și literaturii române. Substraturile culturii românești, tradițiile, obiceiurile, habitatul, meșteșugurile, au reușit să fie păstrate, mai ales în mediul rural. Scriitorii, oamenii de litere s-au concentrat tot mai mult pe studiul operelor clasicilor literaturii române, astfel încât toate creațiile literare, teatrale valoroase au fost de expresie românească. În același timp, regimul sovietic a utilizat un întreg arsenal de mijloace menite să formeze populației românești din RSSM o conștiință identitară denaturată. Propaganda sovietică prin ziare, radio, televiziune, instituții de socializare a vehiculat cu fervoare teza „națiunii și limbii moldovenești”, opusă limbii și identității românești, cultivând și insuflând antiromânismul. Cuvântul „român” și toate derivatele sale nu numai că au fost interzise, ci și anatemizate. Atribuindu-le semnificații peiorative, acești termeni erau identici cu noțiunile de „teroare”, „jaf”, „exploatare”. Deceniile de propagandă, de spălare a creierelor populației majoritare, au lăsat urme adânci în mentalul colectiv, traumatizând conștiințele unor generații întregi de oameni. Efectele acestei îndoctrinări se resimt și astăzi, când populația majoritară a Republicii Moldova nu poate depăși confuzia identitară, indusă artificial în perioada sovietică pentru a perpetua situația incertă a acestui teritoriu.

Recomandări

În lucrarea de față am încercat să analizăm, dintr-o perspectivă mai largă, proiectul sovietic de „construcție identitară” în RSSM, de fabricare a unei „limbi și națiuni moldovenești” ca o contrapondere la limba și identitatea românească. Având în vedere concluziile la care am ajuns și complexitatea acestei probleme, faptul că nu toate aspectele au fost tratate exhaustiv, ca urmare a cercetărilor la această etapă, recomandăm următoarele:

1. Continuarea investigațiilor în vederea elaborării unor lucrări de doctorat în care să fie analizate și aspectele economico-sociale ale construcției identitare în spațiul dintre Prut și Nistru în perioada sovietică;
2. Cercetarea proiectului de construcție identitară din punctul de vedere al politicii de recrutare și promovare a cadrelor naționale, a proceselor migraționiste, a mobilității sociale;
3. Studiarea aspectului sociolingvistic al politicii de construcție identitară în RSSM pentru a analiza fenomenele de asimilare lingvistică și rusificare;
4. Aprofundarea cercetărilor privind dimensiunea represivă a politicii naționale sovietice în RSSM, combinând analiza documentelor de arhivă cu elemente de istorie orală și elementele memorialiste;
5. Dezvoltarea subiectului cu extinderea cadrului cronologic al cercetărilor, inclusiv asupra perioadei post-independență a Republicii Moldova, valorificarea diverselor proiecte de construcție identitară și modul în care acestea au fost implementate.
6. Utilizarea materialului cercetat, a judecăților de valoare și a concluziilor din lucrare la elaborarea politicilor de stat în domeniul instruirii și educației în instituțiile preuniversitare și universitare din Republica Moldova.
7. Folosirea conținutului lucrării la elaborarea manualelor și suporturilor didactice pentru sistemul de educație din Republica Moldova, valorificând toate rezultatele.
8. Preluarea unor date și constatări în procesul de consolidare a relațiilor interetnice actuale prin sublinierea falsității tezelor despre limba și identitatea moldovenească deosebită de limba și cultura română și crearea condițiilor pentru promovarea și dezvoltarea limbilor și culturilor grupurilor etnice.
9. Extragerea unor învățăminte, ilustrate din punct de vedere istoric, în procesul actual de perfecționare a legislației lingvistice din 1989.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare

Documente inedite

1. Arhiva Organizațiilor Social-Politice a Republicii Moldova (AOSPRM), fond 51 CC al PCM.
2. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), fond 3121, Comitetul de Stat pentru Tipărituri de pe lângă Consiliul de Miniștri al RSSM, inv. 1.
3. ANRM, fond 2848, Consiliul de Miniștri al RSSM, inv.1.
4. Arhiva Științifică Centrală a AȘM (AȘCAȘM), fond 3, Consiliul Științific al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Bazei Moldovenești a AȘ a URSS.
5. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe a României (AMAER), fond 220, URSS-RSR.

Documente edite

1. Bahnaru, V. *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice. Studiu și documente*. Chișinău: Prolibra, 2016. 403 p. ISBN 978-9975-3250 – 4 – 2.
2. Bahnaru, V. *Limba română în Basarabia postbelică (Conferința științifică „Tipologia similitudinilor și diferențelor în grupul de limbi apropiate genetic” din 30-31 octombrie 1972 - o tentativă de revenire la normalitate)*. Chișinău: Prolibra, 2017. 194 p. ISBN 978-9975-4371-3-4.
3. Bahnaru, V., Cojocaru, Gh. *Partidul și oamenii de litere și arte din RSS Moldovenească (1961-1963). Studiu și documente*. Chișinău: S.n., 2013. 482 p. ISBN 978-9975-80-755-5.
4. Cașu, I., Șarov, I. *Republica Moldova de la Perestroikă la independență:(1989-1991). Documente secrete din arhiva CC al PCM*. Chișinău: Cartdiddact, 2011. 692 p. ISBN 978-9970-105-74-3.
5. Cojocaru, Gh. *Cominternul și originile „moldovenismului”*. Studiu și documente. Chișinău: Civitas, 2009. 509 p. ISBN 978-9975-80-293-2.

Lucrări

1. Beșleagă, V. *Conștiința națională sub regimul comunist totalitar (RSSM: 1956-1963)*. Chișinău: Cartier, 2008. 102 p. ISBN 978-9975-467-1.
2. Bogdan, H. *Histoire des peuples de l'ex- U.R.S.S. Du IXE siècle à nos jours*. Paris: Perrin, 1993. 442 p. ISBN 978-2012-787-063.
3. Бромлей, Ю. В. *Очерки теории этноса*. Москва: Издательство Наука, 1983. 418 с.
4. Buga, V. *Apusul unui imperiu: URSS în epoca Gorbaciov*. Cuv. înainte de Florin Constantiniu. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2007. 190 p. 978-973-7861-27-6.
5. Bruchis, M. *One Step Back, Two Steps Forward: on the Language policy of the Communist Party of the Soviet Union in the National Republics. Moldavian, a Look Back, a Survey and Perspectives, 1924- 1980*. New York: Boulder Co., East European Monographs, 1982. 371 p.

6. Bruchis, M. *Nations, nationalities, peoples: a Study of the Nationalities Policy of Communist Party in Soviet Moldavia*. New York: East European Monographs, 1984. 230 p. ISBN 088003330570.
7. Carrère d' Encausse, H. *Imperiul spulberat. Revolta națiunilor în URSS*. Traducere în românește de Alina Ionescu. București: Remember, 1993. 316 p. ISBN 973-95746-1-0.
8. Carrère d' Encausse, H. *Triumful națiunilor sau sfârșitul imperiului sovietic*. Traducere în românește de Sofia L .Oprescu. București: Remember, 1993. 315 p. ISBN 973-95746-2-9.
9. Carrère d' Ecausse, H. *L'empire éclaté. La revolte de nations en URSS*. Paris: Flammarion, 1978. 320 p. ISBN 9782080640901.
10. Cașu, I. „*Politica națională*” în *Moldova Sovietică (1944-1989)*. Chișinău: Cartdidact, 2000. 212 p. ISBN 9975-940-209-3.
11. 24. Ciorănescu, G. *Basarabia, pământ românesc*. Ediție îngrijită de Crisula Ștefănescu și Matei Cazacu. București: Editura Fundației Culturale Române, 2002. 338 p. ISBN 973-577-337-6.
12. Ciorănescu, G. *Basarabia, pământ românesc disputat între Est și Vest*. Traducere din limba engleză de Matei Cazacu. București: Editura Fundației Culturale Române, 2001. 346 p. ISBN 973-577-307-4.
13. Cojocaru, Gh. „*Dezgheșul*” lui N. Hrușciiov și problema Basarabiei. Târgoviște: Cetatea de Scaun, 2014. 263 p. ISBN 978-606-537-165-1.
14. Cojocaru, Gh. *Cominternul și originile „moldovenismului”*. Studiu și documente. Chișinău: Civitas, Chișinău, 2009. 499 p. ISBN 978-9975-80-293-2.
30. Cojocaru, Gh. *1989 la est de Prut*. Chișinău: Prut Internațional, 2001. 215, ISBN 9975-69-255-9.
15. Constantin, I. *Problema Basarabiei în discuțiile româno-sovietice din timpul războiului rece 1945-1989*. București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2015. 344 p. ISBN 978-973-7861-86-3.
16. Constantin, I. *România, marile puteri și problema Basarabiei*. Ediția a II –a revăzută și adăugită. București: Editura Enciclopedică, 2017. 367 p. ISBN 978-973-45.0733-7.
17. Csurgai, G. *La nation et ses territoires en Europe Centrale. Une approche géopolitique*. Bern: Peter Lang, 2005. 271 p. ISBN 3-03910-086-6
18. Demian, A. *La nation impossible? Construction nationale en République de Moldova, et au-delà. Preface par Dominique Schnapper*. Paris: L'Harmattan, 2016. 534 p. ISBN 978-2-343-08945-4.
19. Dumeniuc, I., Mățaș, N. *Coloana infinită a graiului matern*. Chișinău: Hyperion, 1990. 307 p. ISBN 5-368-00940-2.

20. Dungaciu, D. *Națiunea și provocările (post)modernității. Istorie, concepte, perspective*. București: Tritonic, 2004. 512 p. ISBN 973-8497-74-4.
21. *Fără termen de prescripție. Aspecte ale investigării crimelor comunismului în Europa*. Coord. S. Musteață, I. Cașu. Chișinău: Cartier, 2011. 792 p. ISBN 978-9975-79-691-0.
22. Филиппов, Р. В. *Советская теория этноса. Историкографический очерк*. Москва: Институт Африки РАН, 2010. 214 с. ISBN 978-5-91298-066-4.
23. Frunțașu, I. *O istorie etnopolitică a Basarabiei 1812-2002*. Chișinău: Cartier, 2002, 624 p. ISBN 975-79-146-8.
24. Girardet, R. *Naționalisme și națiune*. Trad. de Patricia Ene. Prefață de Al. Zub. Iași: Institutul European, 2003. 158 p. ISBN 973-586-013-9973-9.
25. Gribincea, M. *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică 1944-1950*. Prefață de prof. univ. Dinu C. Giurescu. Cluj-Napoca: Dacia, 1995. 189 p. ISBN 973-35-0483-1.
26. Hermet, G. *Istoria națiunilor și a naționalismului în Europa*. Trad. de Sivia Dram. Prefață de Al. Zub. Iași: Editura Institutul European, 1997. 341 p. ISBN 973-586-065-1.
27. Hobsbawm, E. *Națiuni și naționalisme din 1870 până în prezent. Program, mit, realitate*. Trad. de Diana Stanciu. Chișinău: ARC, 1997. 203 p. ISBN 9975- 61-027-7.
28. *Формирование молдавской буржуазной нации*. Отв. редактор А.М. Лазарев. Кишинев: Штиинца, 1978. 218 с.
29. Таннберг, Т. *Политика Москвы в республиках Балтии в послевоенные годы (1944-56). Исследования и документы*. Москва: РОССПЭН, 2010. 431 p. ISBN 978-5-8243-1411-3.
30. Țăcu, O. *Homo moldovanus sovietic. Teorii și practici de construcție identitară în R(A)SSM (1924-1989)*. Chișinău: ARC, 2018. 420 p. ISBN 978-9975-0-0158-8.
31. Van Meurs, W. P. *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*. Chișinău: Editura ARC, Chișinău, 1996. 499 p. ISBN 997-561- 005-6.
32. Yaari, A. *Le défi national: Les théories marxistes sur la question nationale à l'épreuve d'histoire*. Paris, Editions Anthropos, 1978. 327 p. ISBN 978 – 2715702868.

Lista lucrărilor științifice ale autorului la tema tezei

Monografii

1.1 monografii monoautor

1. Negru, E. *Politica etnoculturală în RASS Moldovenească (1924-1940)*. Chișinău: Prut Internațional, 2003, 202 p. ISBN 9975-69-365-4.
2. Negru, E. *Construcția identitară în RSS Moldovenească. 1940/1941-1944/1989*. Chișinău: Lexon Prim, 2022, 284 p. ISBN 978-9975-163-3-9.

Studii și documente

1. **Negru, E.**, Negru, Gh. PCM și naționalismul (1965-1989). Documente adunate în cadrul programului de cercetări efectuate de către Comisia pentru studierea și aprecierea regimului totalitar comunist din Republica Moldova. În: *Destin românesc. Revista de istorie și cultură, Ediție specială*, 2010, nr. 5-6 (69-70), 333 p. ISSN 1857-1964.

2. **Negru, E.**, Negru, Gh. „Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. *Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice ale PCM împotriva României (1965-1989). Studiu și documente, vol.1, 1965-1975*, Centrul Editorial Poligrafic USM, Chișinău, 2013, 616 p. ISBN 978-9975-71-340-5.

3. **Negru, E.**, Negru, Gh. „Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. *Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965-1989). Studiu și documente. vol. II (1976 - 1989)*. Chișinău: Tehnica-Info, 2016, 926 p. ISBN 978-9975-63-393-2.

2. Articole în reviste științifice

2.1 în reviste din bazele de date Web of Science și SCOPUS

1. Negru, E. Reacții ale Partidului Comunist al Moldovei față de atitudinea României în criza sovieto-cehoslovacă. În: *Arhivele Totalitarismului*, 2013, nr. 1-2, p. 148-165, ISSN 1221-6917. (Revista este indexată în baza de date CEEOL, EBSCO, ERIH PLUS)

2. Negru, E. Confruntări istoriografice sovieto-române în anii 1960-1980. *Arhivele totalitarismului*, an XXIII, nr.1-2 (86-87), 2015, p. 159-179. ISSN 1221-6917. (Revista este indexată în baza de date CEEOL, EBSCO, ERIH PLUS; A se vedea <http://www.totalitarism.ro>)

3. **Negru, E.**, Negru, Gh. Mihail Gorbaciov, „perestroika” și problema Basarabiei. În: *Arhivele Totalitarismului*, 2019, nr. 3-4, p. 142-161, ISBN 1221-6917. (Revista este indexată în baza de date CEEOL, EBSCO, ERIH PLUS; A se vedea <http://www.totalitarism.ro>)

4. **Negru, E.**, Negru, Gh. „Cursul deosebit” al României și campaniile de suprimare a presei românești în RSS Moldovenească În: *Analele Universității din Craiova, Seria Comunicare*, 2012, An II, nr. 1-2 (3-4), p. 141-156 ISSN 2247-1499)

2.2 în reviste din Registrul Național al revistelor de profil

Categoria B

1. **Negru, E.**, Negru, Gh. Cultivarea „patriotismului sovietic” și contracararea „naționalismului moldo-roman” în RSSM. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2011, nr. 3-4, p. 83-91. ISSN 1857-2022.

2. Negru, E. Schimburile de turiști între RSS Moldovenească și Republica Socialistă România (în anii 60-70 ai secolului XX). În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2013, nr. 2, p. 83-90. ISSN 1857-2022.

3. Negru, E. Campania „frățească” a PCM împotriva audiovizualului din RSR (anii '70-'89 ai sec. XX). În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2014, nr. 2, p. 113-123. ISSN 1857-2022.
4. Negru, E. Politica identitară a URSS 1917-1964. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2017, nr. 3, p. 81-96. ISSN 1857-2022.
5. Negru, E. Politica națională în URSS 1964-1985. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2018, nr. 3, p. 83-97. ISSN 1857-2022
6. Negru, E. Bătălia pentru limbă și alfabet din RSSM în anul 1989. În: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2019, nr. 3-4, p. 114-135. ISSN 1857-2022.

Categoria C

1. **Negru., E.**, Negru, Gh. Autoritățile sovietice în război cu literatura și presa din Republica Socialistă România (mijlocul anilor 1960 –anii 1970). În: *Limba Română. Revistă de știință și cultură*, nr. 1, 2019 p. 295- 306, ISSN 0235-9111.
2. **Negru., E.**, Negru, Gh. Limitarea contactelor umane și izolarea etnoculturală a românilor din RSSM și RSR (1970-1980). În: *Limba Română. Revistă de știință și cultură*, 2019, nr. 4 (254) p. 286- 300, ISSN 0235-9111.

în alte reviste științifice

1. Negru, E. Combaterea „naționalismului româno-burghez” și epurarea cadrelor în RSS Moldovenească (1944-1953). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2006, nr.1, p. 71-77. ISSN 1857-1964.
2. Negru, E. Constituirea și evoluția nomenclaturii de partid din RSSM. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2010, nr. 4, p. 91-105. ISSN 1857-1964.
3. **Negru., E.**, Negru, Gh. Contracurarea naționalismului din RSSM în perioada „dezghețului” hrușciovist (în colab.) În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2011, nr. 1, p. 108-12. ISSN 1857-1964.
4. Negru, E. Congresul III al Uniunii Scriitorilor din RSSM și campania autorităților împotriva intelectualilor (partea I). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2011, nr. 2, p. 75-85. ISSN 1857-1964.
5. Negru, E. Congresul III al Uniunii Scriitorilor din RSSM și campania autorităților împotriva intelectualilor (partea II). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2011, nr. 3, p. 40-56. ISSN 1857-1964.
6. Negru, E. Interzicerea circulației cărților din România în RSS Moldovenească (mijlocul anilor '60- anii '70 ai sec. XX). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2012, nr. 1, p. 90-101. ISSN 1857-1964.
7. Negru, E. Suprimarea presei periodice din România în RSS Moldovenească. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, an VII (XVIII), 2012, nr. 2, p. 106 – 116. ISSN 1857-1964

8. Negru, E. Calea anevoioasă a reîntâlnirii românilor din RSSM și RSR sau cum a fost edificat „zidul chinezesc” pe Prut (mijl. anilor 60- înc. anilor 80 ai sec. XX). În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2014, nr.1-2 p. 56-66. ISSN 1857-1964.
9. Negru, E. Cum s-a înlăptuit politica de moldovenizare în R.A.S.S. Moldovenească (1924-1940). În: *Mesager bucovinean. Revistă de cultură pentru bucovinenii de pretutindenii*, anul XVI, (serie nouă), 2019, nr. 3-4 (63-64), p. 17-22. ISSN 1864-0499.
10. **Negru, E.** Negru, Gh. „Dezghețul” hrușciovist și impactul lui asupra politicii etnoculturale din RSSM. 1953-1964. În: *Destin românesc. Revistă de istorie și cultură*, 2021, nr. 3-4, p. 65-86. ISSN 1857-1964.

3. Articole în culegeri științifice

3.1 în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

1. Negru, E. „Patriotism sovietic” versus „Naționalism moldo-român” în propaganda comunistă din RSS Moldovenească (1944-1947). În: *Românii din afara granițelor țării. România - Republica Moldova - Ucraina – împreună spre Europa. Materialele conferinței internaționale*. Iași: Junimea, 2011, p. 255-262. ISBN 978-973-37-1574-0
2. Negru, E. Turismul și mitul „prieteniei frățești” dintre RSSM și RSR (mijlocul anilor '60 – începutul anilor '80 ai sec. al XX-lea). În: Corneliu Beldiman, coord. *Fenomenul totalitar: realități istorice și abordări istoriografice. Conferința internațională aniversară a INST, București, 26 – 27 septembrie 2013*. București: INST, 2015, p. 200- 216. ISBN 978-973-7861-82-
3. Negru, E. Presa periodică din RSR în contextul campaniilor propagandistice antiromânești din RSSM (anii 60-80 ai secolului XX). În: *Jurnalismul o preocupare a elitei. Studii și cercetări de istorie a presei. (Materiale ale Congresului Internațional de Istorie a Presei.)* București: Tritonic, 2013, p. 209 -218. ISBN 978-606-8536-78-1.
4. Negru, E. Construcția identitară în RASS Moldovenească și destinul elitei politice și culturale. În: *Fațete ale comunismului în România și în R(A)SS Moldovenească: politică, societate și economie. (Materiale ale conferinței internaționale)*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2020, p. 9-30, ISBN 978-606-714-600-4.
5. Negru, E. Disputa istoriografică sovieto-română privind unirea Basarabiei cu România. În: Florin-Răzvan Mihai, Vasile Buga, coord. *Problema Basarabiei în relațiile româno-sovietice 1918-2018*. București: Litera, 2020, p. 213-228, ISBN 978-606-33-4779-5.
6. Negru, E. Fabricarea identității „moldovenești” în RASS Moldovenească (1924-1940): proiect și consecințe. În: *Materialele conferinței științifice internaționale „Minorități naționale inventate. Moldovenismul: politici, cauze, efecte”*. Cernăuți: Rodovid, 2019, p. 224-254. ISBN 978-617-7105-60-1.

7. **Negru, E.**, Negru, Gh. Disputa diplomatică sovieto-română privind Basarabia (începutul anilor 1970 - sfârșitul anilor 1980). În: Gheorghe Cojocaru, Gheorghe Iacob, Ionuț Nistor, coord. Congresului Național al Istoricilor Români, Iași, 29 august – 1 septembrie 2018. Iași: Editura Universității „Al.I. Cuza”, 2020, p. 343-383.

3.2 în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

1. Negru, E. Politica națională identitară în RASS Moldovenească - radiografia unei măsluiri. În: *200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul țarist: consecințele raptului teritorial pentru românii basarabeni. Materialele simpozionului științific internațional*, Cahul 12-13 mai 2012, Cahul, 2012, p. 317-344.

2. Negru, E. Campanii antiromânești în RSSM (1960-1980). În: *Gheorghe Cliveti, Gheorghe Cojocaru, coord. Basarabia-1812. Problemă națională, implicații internaționale. Materialele Conferinței Științifice Internaționale. 14-16 mai 2012*, Chișinău-Iași, București: Editura Academiei Române, 2014, p. 997-1010, ISBN 978-973-27-2397-5.

3. Negru, E. Proiectul identitar în RASSM și deznodământul său tragic. În: *Gheorghe Cliveti, Ioan Bolovan, Gheorghe Cojocaru, coord. Centenar Sfatul țării: 1917-2017. Materialele Conferinței științifice internaționale, Chișinău, 21 noiembrie 2017*. Chișinău: 2017, p. 636-647. ISBN 978-9975-139-54-0.

4. Negru, E. Proiectul de construcție identitară în RASSM (1924-1940): obiective, etape, consecințe. În: *Republica Moldova în căutarea identității. Materialele Conferinței Științifice Internaționale 30 de ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova, 23-24 august 2021*. Coord. A. Petrencu, I. Negrei. Chișinău: S.n. (Cartdidact), 2022, p. 501-520. ISBN 978-9975-3533-0-4.

3.4 în lucrările conferințelor științifice naționale

1. Negru, E. Cultura națională din RSSM între „dezghețul” și „înghețul” hrușciovist. În: *Anuarul Institutului de Istorie, Stat și Drept. Materialele sesiunii științifice anuale, 16 decembrie 2011*, Chișinău, 2012, p.268-280 ISBN 978-9975-3030-1-9.

2. Negru, E. Schimburile culturale între RSS Moldovenească și RSR (anii 60-70 ai secolului XX). În: *Anuarul Institutului de Istorie, Stat și Drept. Materialele sesiunii științifice anuale*. 2013, p. 321-332, ISBN 978-9975-4078-6

4. Negru, E. Contactele umane dintre RSSM și RSR prin schimb de delegații (1965-1989). În: *Anuarul Institutului de Istorie. Materialele sesiunii științifice anuale, 27 decembrie 2013*, Chișinău: Lexon prim, 2014, pp. 295-308. ISBN 978-9975-3030-1-9.

5. **Negru, E.**, Negru, Gh. RASSM și RSSM – două entități, același scenariu: de la „moldovenizarea” și „indigenizarea” cadrelor la rusificare (1940/1941 – 1944/1953). În: *Anuarul*

Institutului de Istorie. Materialele sesiunii științifice anuale. 2020, p. 175-196. ISBN 978-9975-3030-1-9.

3.5 în alte culegeri de lucrări științifice editate peste hotare

1. Negru, E. Bătălia istoriografică sovieto-română (mijlocul anilor 60-80 ai secolului XX). În : *Împreună, la noi acasă. Cursurile de vară ale Universității Populare „N. Iorga”*, 2014, Vălenii de Munte: Editura Libertas 2015, p. 147-175, ISBN 978-606-8467-25-2.

2. Negru, E. Confruntări istoriografice și diplomatice sovieto-române privind tratarea istoriei Basarabiei (1965-1989). În: *Maluri de Prut. Partea II. Piatra-Neamț: S.n.*, 2018, p. 61-78 ISBN 978-973-028442-3.

3.6. în alte culegeri de lucrări științifice editate în Republica Moldova

1. **Negru, E.**, Negru, Gh. Debutul „epocii Brejnev” și reluarea campaniei împotriva naționalismului în RSSM. În: *În onoare, Anatol Țăranu. Studii de istorie contemporană a românilor*. Chișinău: Centrul Editorial- Poligrafic al USM, 2011, p. 148-172, ISBN 978-9975-71-164-7.

2. Negru, E. Contracurarea naționalismului din RSS Moldovenească în primul deceniu postbelic. În: *In onoare Alexandru Moșanu. Studii de istorie medievală, modernă și contemporană a românilor*. Cluj – Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2012, p. 575 – 588. ISBN 978-973-7784-78-0.

3. **Negru, E.**, Negru, Gh. Fabricarea „limbii moldovenești” din RSSM în anii stalinismului. În: Gheorghe Cojocaru, Igor Cereteu, coord. *Societatea medievală și modernă a românilor. În onoarea lui D. Dragnev la 85 de ani*. București-Brăila: Editura Academiei Române, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, 2021, p. 391-411, ISBN 978-973-27-3430-8, 978-606-654-452-8 .

4. **Negru, E.**, Negru, Gh. Demolarea identității românești din RSSM în anii primului deceniu postbelic. În: *Știința istoriei-formă fundamentală de cunoaștere a trecutului. In onoare Ion Țișcanu -70*. Galați: Editura Galați University Press, 2022, p. 360-374, ISBN 978-606-696-229-2.

4. Teze în culegeri științifice

4.1 în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

1. Negru, E. Disputa diplomatică sovieto-română privind Basarabia (1965-1989). În: Ionuț Nistor, Cristina Preutu, Mircea Cristian Ghenghea, editori. *Congresul național al istoricilor români, Iași 29 august -1 septembrie 2018, Volum de rezumate*. Iași: Editura Universității, Alexandru Ioan Cuza”, 2018, p. 144, ISBN-978-606-714-486-4.

2. Negru, E. Construcția identitară în RASS Moldovenească 1924-1940. În: Conferința „Fațete ale comunismului în România și R(A)SS Moldovenească. Politică, societate și economie”, Ediția a II-a, 31 octombrie 2019. Iași: Universitatea „A.I. Cuza”, p. 3-4.

4.2 in lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

1. Negru, E. Cenzura sovietică și restricțiile privind circulația cărții și presei românești în RSSM (anii 60 ai sec. XX). În: *Mass-media: între document și interpretare. Tezele comunicărilor științifice ale participanților la Congresul Internațional de istorie a presei*, ediția a V-a, Chișinău, 2012, p. 126-128. ISBN 978-9975-71-238-5.

2. Negru, E. „Perestroika“ lui M. Gorbaciov și problema Basarabiei (1985-1989). În: *Conferința internațională „Latinitate, romanitate, românităte”*, Ediția a III-a, 31 octombrie- 2 noiembrie 2019. Program și rezumate. Chișinău, S.n., 2019, p. 53-54, ISBN 978-9975-87-537-0.

5. Alte lucrări științifice

5.1 Lucrări de sinteză colective

1. Dragnev, D., Jarcuțchi, I., Chirtoagă, I. Negru, E. *Din istoria Transnistriei. (în contextul istoriei naționale). Materiale didactice pentru școala de cultură generală din Transnistria*. Chișinău: Civitas, 2001. ISBN 9975-936-87-3. (cap. XI, p.157 -186).

ADNOTARE

Autor: Negru Elena

Tema: Construcția identitară în RSS Moldovenească, teză de doctor habilitat în științe istorice, Chișinău, anul elaborării 2022.

Structura tezei: introducere, cinci capitole, 23 de paragrafe, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 223 de titluri, 14 anexe, 283 de pagini text de bază.

Cuvinte-cheie: RSSM, politică națională, națiune, limbă „moldovenească”, construcție identitară, limba română, renaștere națională, România, români.

Domeniul de studiu: Istoria Românilor.

Scopul și obiectivele lucrării: Cercetarea conținutului și semnificației proiectului identitar din RSS Moldovenească. Obiectivele acestei cercetări rezidă în clarificarea conceptelor de identitate și națiune, esenței teoriei cu privire la națiunea sovietică și a proiectului identitar sovietic; studierea modului în care proiectul identitar din RASSM a fost transpus în RSSM și instrumentalizat în primul deceniu postbelic; identificarea paradigmelor evoluției sale în anii „dezghețului” hrușciovist, între 1965-1985, precum și în perioada restructurării lui Gorbaciov din 1985-1989.

Noutatea științifică: Această teză oferă o imagine de ansamblu, originală și documentată asupra proiectului sovietic de fabricare a identității „moldovenești” pe parcursul a patru decenii și jumătate. Sunt prezentate într-o abordare sintetică și novatoare obiectivele și fațetele proiectului identitar în RSSM, strategiile de deconstrucție și construcție, apariția fenomenului de renaștere națională în anii „dezghețului” hrușciovist și contraofensiva regimului comunist, schimbarea de paradigmă privind construcția identitară în contextul războiului propagandistic antiromânesc al URSS de la mijlocul anilor 1960. În același timp, pe baza unor surse edite și inedite este relevat rolul mișcării de renaștere națională în demolarea mitului „limbii moldovenești”, bătălia lingvistică, reabilitarea limbii române și a alfabetului latin din RSSM în anul 1989.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante rezidă în fundamentarea paradigmei explicative privind implementarea proiectului de construcție a identității naționale în RSS Moldovenească, ceea ce a dus la elucidarea cauzelor fluctuațiilor strategiilor identitare sovietice, a forțelor care s-au opus și au determinat eșecul proiectului de creare a identității „moldovenești” în 1989. Aceste rezultate au condus la crearea unei noi direcții științifice pentru studiul problemei identitare, ca o condiție esențială pentru dezvoltarea unei politici de stat care vizează consolidarea societății.

Valoarea teoretică: Importanța teoretică rezultă din înseși conceptele, noțiunile și teoriile descrise în capitolul despre cadrul teoretic al problemei. În lucrare se fac noi precizări privind identitatea, națiunea, națiunile civice și etnoculturală, conținutul proiectului identitar în diferite etape ale existenței RSSM.

Valoarea aplicativă: Rezultatele cercetărilor din această teză vor fi valorificate de autorii lucrărilor de sinteză, ai manualelor preuniversitare sau școlare. Acestea vor fi, de asemenea, utile pentru dezvoltarea de cursuri universitare sau de masterat. În cele din urmă, cercetarea poate fi de interes pentru instituțiile publice implicate în dezvoltarea politicilor culturale și educaționale.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele cercetărilor asupra tezei au fost utilizate în elaborarea manualelor și a sintezelor, notelor de curs universitare. Ele au fost aplicate și în procesul de scriere a monografiilor pe teme de istorie contemporană de către cercetătorii Institutului Național de Istorie a Totalitarismului al Academiei Române.

ANNOTATION

Author: Negru Elena

Theme: Identity construction in the Moldovan SSR, thesis of Doctor Habilitat in Historical Sciences, Chisinau, year of elaboration 2022.

Thesis structure: Introduction, five chapters, 23 sections, General Conclusions and Recommendations, Bibliography of 223 titles, 14 annexes, 283 pages of basic text.

Keywords: MSSR, national politics, nation, „Moldovan” language, identity construction, Romanian language, national renaissance, Romania, Romanians.

Field of study: History of Romanians.

Goal and objectives of the paper: Research of the content and significance of the identity project in the Moldovan SSR. The objectives of this research are: to clarify the concepts of identity and nation, the content of the theory of the Soviet nation and the project of Soviet identity; to study how the MASSR identity project was transposed into the MSSR and instrumentalized in the first post-war decade; to identify the paradigms of its evolution in the years of the Khrushchevist „thaw”, between 1965-1985, as well as during Gorbachev’s restructuring in 1985-1989.

Scientific novelty: This thesis provides an overview, original and documented of the Soviet project of fabricating the „Moldovan” identity over four and a half decades. The objectives and facets of the identity project in the MSSR are presented in a synthetic and innovative approach; the deconstruction and construction strategies, the appearance of the phenomenon of national renaissance in the years of the Khrushchevist „thaw” and the counter-offensive of the communist regime; the paradigm shift regarding the identity construction in the context of the USSR’s anti-Romanian propaganda war of the mid-1960s. At the same time, based on edited and novel sources, it emphasizes the role of the national renaissance movement in demolishing the myth of the „Moldovan language”, the linguistic battle, the rehabilitation of the Romanian language and of the Latin alphabet in the MSSR in 1989.

The results obtained, which contributes to solving an important scientific problem, is the corroboration of the explanatory paradigm regarding the implementation of the project of building national identity in the Moldavian SSR, which led to the elucidation of the causes of fluctuations of Soviet identity strategies, which are the main reasons for the implementation of the project. the forces that opposed and caused the failure of the project to create the “moldovan” identity in 1989. This has led to the creation of a new scientific direction for the study of the issue of identity, as an essential condition for the development of a state policy aimed at strengthening society.

Theoretical value: The theoretical importance outcomes from the very concepts, notions and theories described in the chapter on the theoretical framework of the problem. The paper makes new clarifications regarding the identity, the nation, the civic and ethnocultural nations, the content of the identity project in different stages of the MSSR existence.

Applied value: The results of the research in this thesis will be used by the authors of synthesis papers, pre-university or school textbooks. They will also be useful for the development of university or master courses. Finally, the research may be of interest to public institutions involved in the development of cultural and educational policies.

Implementation of scientific results: The results of the research on the thesis were used in the elaboration of textbooks and syntheses, university course notes. They were also applied in the process of writing monographs on topics of contemporary history by the researchers of the National Institute of Totalitarianism History of the Romanian Academy.

NEGRU ELENA

CONSTRUCȚIA IDENTITARĂ ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ

612.02 Istoria Românilor (pe perioade)

Rezumatul tezei de doctor habilitat în istorie

Aprobat spre tipar: 21.12.22
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar 3

Formatul hârtiei 60x84 1/16
Tirajul 50 ex.
Comanda Nr 48

MD-2049, mun. Chișinău, str. Pan Halippa 6G/13A GSM: 0
699 04 555; 0 795 29 555
fax. 022 28 81 78; www.lexon.md e-
mail: lexonprim2001@gmail.com